

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ

РИЛСКИ“ – БЛАГОЕВГРАД

ПРАВНО – ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „Публичноправни науки“

ЙОАНА ИВОВА ПЕТРОВА

**НАКАЗАТЕЛНОПРАВНА ЗАЩИТА НА
СЕМЕЙНИТЕ ОТНОШЕНИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„Доктор”, научна област „Социални, стопански и правни науки“,
професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Наказателно
право“

научен ръководител:

доц. д-р Надежда Кръстева

Благоевград

2024 г.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на катедра “Публичноправни науки“ при Правно-исторически факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ на 25.10.2024 г.

Авторът е докторант в катедра „Публичноправни науки“ при ПИФ на ЮЗУ ”Неофит Рилски“.

Защитата на дисертационния труд пред Научно жури ще се проведе на 20.12.2024 г. от 11 ч. в УК № 6 на ЮЗУ „Неофит Рилски“ на заседание на Научното жури. Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се при секретаря на катедра „Публичноправни науки“ към Правноисторически факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски“.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въпросът за наказателноправната защита на семейните отношения винаги е бил актуален, тъй като касае всеки отделен индивид на обществото. В наши дни с оглед големия брой престъпни посегателства спрямо тях и неефективната правораздавателна и санкционна дейност, необходимостта от задълбочено изследване на съществуващите нормативни текстове и възможността за тяхното подобряване, са от съществено значение за обществото и правото.

На следващо място, актуалността на проблема следва и от това че няма съвременно, всеобхватно и самостоятелно изследване на въпроса в българската наказателноправна наука. Основните изследвания са на проф. Лютов (1976 г.), проф. Хинова (1995 г.) и проф. Михайлов (2003 г.), но въпреки техния сериозен теоретичен принос, те вече не отговарят на динамичните промени в семейните отношения и не са изследвани в контекста на европейското законодателство и препоръките на различни органи на Европейския съюз (ЕС) за промени в наказателното ни законодателство, касаещо престъпленията срещу семейните отношения. Различните аспекти на проблема следва да се изследват в единство, в тяхната взаимна връзка, обусловеност и зависимост.

Безспорно страната ни се развива положително в наказателноправната защита на семейните отношения¹, но предприетите действия не са достатъчни, за да се осигури ефективна такава, отговаряща на духа на времето и потребностите на обществото. Последните години са белязани от постоянен ръст на престъпленията в тази сфера².

¹ Добър пример е отчитането на домашното насилие като квалифициращо деянието обстоятелство; промените в чл.177, ал.1 и ал.3 НК; промените в чл.190, ал.3 НК.

² Доклад „Изследване на насилието на деца в България, согам international по поръчение на Unicef (за ранните бракове (Прокуратурата регистрира броя „пострадали от незаконно брачно съжителство“ всяка година. Този брой нараства — от 629 през 2016 г. на 717 през 2019 г – стр.18; за насилието върху деца в семейната среда – стр.38; следене – стр.55; неполагане на грижи за дете – стр.66), <https://www.unicef.org/bulgaria/media/10236/file>; 11 жени са убити в България от началото на 2023-та г. при домашно насилие, <https://www.24chasa.bg/bulgaria/article/14213691>; Над 700 случая на домашно насилие са установени през миналата година в България, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/domashno-nasilie-2022/32535556.html>; Извършители и жертви: над 4 хил. деца в България са расли в престъпна среда през 2022 г., https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2023/05/08/4477304_izvrshiteli_i_jertvi_nad_4_hil_deca_v_bulgarii_sa/; <https://www.segabg.com/category-education/frapirashto-vsyako-vtoro-bulgarsko-dete-e-prezhivvalo-nasilie> (за насилието у дома); 43 осъдени лица за съжителство с малолетни и непълнолетни в Казанлък, <https://news.bg/crime/osadiha-43-litsa-za-sazhitelstvo-s-maloletni-i-nepalnoletni-v-kazanlak.html>; Данни за извършени престъпления по чл.190 – 192 НК, sacr.government.bg/новини/държавната-агенция-за-закрила-5 ; „Данните за община Сливен сочат, че през 2022 г. са родили четири момичета на 13 години, 28 родилки са били на 14 години, а на 15 години са станали майки 72 момичета. Отчетен е и

Въпросът е на „дневен ред” и бива широко дискутиран както от специалисти по наказателно право, така и от редица неправителствени организации, държавни институции и граждани.

По отношение на семейните отношения винаги е съществувал проблемът за тяхната адекватна закрила. Семейната сфера е сложно съчетание от емоционални, нравствени, икономически и правни аспекти. Това трябва да се отчита при изграждане на цялостната концепция за тяхната наказателноправната защита. Тя следва да бъде съобразена и с народопсихологията на българите, колективните семейни ценности, които изповядва българският народ, но и с достиженията на развитите и цивилизовани общества. Основният проблем пред законодателя е как държавата успешно да защити тези деликатни отношения и същевременно да постигне балансирано „вмешателство” на правораздавателните органи в тях.

Темата е актуална, и тъй като засяга съществени теоретични и практически проблеми, особено в контекста на промените в НК от 2019-та и 2023-та година. Голяма част от тези проблеми са неизследвани в своята съвкупност. В тази връзка е установена, проучена и анализирана и съдебната практика, свързана с този вид деяния, като е направен опит да се даде отговор на въпроса доколко текстовете са успешни, а предвидените наказания – целесъобразни.

Обект на изследването са семейните отношения и условно приравнените на тях – тяхната същност, развитие и наказателноправна закрила през годините. Очертаният обект прави темата интердисциплинарна, което дава възможност за едно многопластово, всеобхватно и единно изследване на проблема. Това от своя страна води до неговото правилно разбиране и предлагане на балансиран и ефективни решения за подобряване на наказателното ни законодателство в сферата на защита на семейните отношения.

Предмет на дисертационното изследване е преди всичко **наказателноправната закрила на семейните отношения по действащия НК** – кои посегателства спрямо тези отношения са обявени за престъпни и какви са предвидените наказания за тяхното извършване. Доколко настоящата защита е ефективна и адекватна на динамичните промени в тази сфера на обществения живот.

случай на бременно 10-годишно момиче”, <https://news.bg/society/blizo-25-ot-rannite-brakove-i-razhdaniya-sa-v-obshtina-sliven.html> .

В дисертационния труд са изследвани същинските престъпления срещу семейните отношения по гл. 4 от особената част на НК – „Престъпления срещу брака, семейството и младежта“; други престъпления, извън гл. 4, които засягат семейните отношения и престъпленията, извършени „в условията на домашно насилие“. Посочени са сполучливи законодателни решения, както и пропуски и неprecизирани текстове в наказателния закон, които следва да бъдат преразгледани и променени.

Основната **цел** на настоящия труд е извършването на задълбочен и всеобхватен анализ на съществуващата наказателноправна защита на семейните отношения, особено след промените от 2019-та и 2023-та година, както и даването на предложения за промени в действащото наказателно законодателство в сферата на защитата на семейните отношения, с оглед подобряване на неговата ефективност и съобразяването му с обществените промени, настъпили в тези отношения.

За постигането на тази цел дисертационното изследване си поставя следните **задачи**: изясняване на същността и развитието на семейните отношения през годините; цялостно проучване на концепцията за наказателноправната им защита; задълбочено анализиране на съществуващото законодателство в тази сфера на обществения живот, на съдебната практика по дела, при които са налице накърнени семейни отношения с цел установяване на противоречия и проблеми в правоприлагането, както и на ефективността на наложените наказания; разглеждане на престъпленията, извършени в условията на домашно насилие и подлагане на критичен анализ въвеждането на това квалифициращо обстоятелство в наказателното ни законодателство, съпоставка на наказателния закон със Закона за защита от домашното насилие (ЗЗДН) и указване на особено внимание върху приетите промени в специалния закон през 2023-та година; взаимстването на добри практики от правото на ЕС в сферата на наказателноправната защита на семейните отношения. Последната задача е критичен анализ на цялото изложение и даването на конкретни предложения за подобряване на съществуващата нормативна база, касаеща защитата на семейните отношения.

Използваната в темата **методология** включва общите логически методи като анализ, синтез, индукция, дедукция, систематично тълкуване, както и специални методи като историческия и сравнителноправен анализ на разбирането на българския законодател за това кои отношения са семейни и как са защитени същите от престъпни посегателства; проучване на българска и европейска литература по изследваната тематика; анализ на съдебната практика.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд се състои от 225 страници. Библиографската справка включва общо 261 информационни източници – използваната литература на кирилица съдържа 44 заглавия, източниците на латиница са 17. Интернет източниците са 58, а нормативните актове (български и от европейското законодателство) са 38. Проучените и използвани съдебни актове (от българското и европейско право) са 101.

Направени са 501 бележки под линия. Дисертационният труд се състои от увод, три глави и заключение.

III. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод

В увода на дисертационния труд са посочени причините за актуалността на темата. Очертани са обектът, предметът, целите на изследването и задачите, чрез които същите са реализирани. Посочени са използваните методи при извършване на изследването.

Глава I. Понятие за семейни отношения и тяхното развитие

В главата е разгледано понятието за семейни отношения от годините непосредствено преди Освобождението на страната ни от турско робство до наши дни. Изяснено е кои семейни отношения са „същински” и кои „условно приравнени на такива” (несъщински), как същите са се променяли през годините и причините за това, какво е тяхното съдържание и кои деяния срещу семейните отношения са считани за престъпни през различните периоди на развитие. За целите на дисертационното изследване проучването на семейните отношения и промените, свързани с тях, са обособени в три периода – от древността до Освобождението; от Освобождението до 1945 г. и от 1945-та година до наши дни.

Посочена е допирната точка между семейното и наказателното право, а именно фактът на извършено престъпление, което засяга съществуващо семейно отношение.

§ 1. Същност и развитие на семейните отношения в България до Освобождението

1. Семейните отношения до Освобождението

В тази точка са анализирани семейните отношения според нормите на българското обичайно право – кои са приемани от българите за такива; какви са правата и задълженията на лицата, обвързани със семейни отношения (*т. 1.2. Същност и съдържание на семейните отношения според българското обичайно право*); какви са организационните структури, в рамките на които се разгръщат семейните отношения (*т. 1.1. Организационни форми на семейните отношения*). Обяснено е защо деяния, които в наши дни са обявени за престъпни спрямо семейните отношения, в този период са приемани за традиционни и водещи до съхранение на рода. Изяснена е ролята на морала, религията и бита като източници на наказателноправни норми в сферата на защитата на семейните отношения.

§ 2. Семейните отношения от Освобождението до 1945 г.

В този раздел е обърнато внимание на следосвобожденското ни законодателство (семеино и наказателно) в сферата на семейните отношения и влиянието на обичая и църквата върху същото. Проследено е обособяването на понятие за „семеини отношения” и промените, които настъпват в същите – напр.заличаване на организационните форми на семейството като правно значими такива, извън индивидуалното семейство; постепенното законово регламентиране на всички отношения, определяни като семеини; изземването на контрола върху семейните отношения от църквата и предоставянето му на държавата и съда; промяната в морала и в обществените отношения, довела и до промени в законодателството; ограничаване на кръга отношения, които биват определяни като семеини (напр. „кумовата рода”, настояничеството).

Анализирано е влиянието на традиционните схващания за права и задължения на лицата, обвързани със семеино отношение, върху наказателноправната политика на страната в тази сфера от обществения живот (напр. по отношение на физическо и психическо посегателство в семейството, кръвосмешение, многобрачие, прелюбодеяние) и общественият стремеж към запазване на семейството „на всяка цена”, пренебрегвайки правата и свободите на отделните му членове.

§ 3. Семейните отношения от 1945 г. до наши дни

Този период е белязан от кодификация на семейноправната материя. Тя вече не е разпръсната из различни нормативни актове, а е единна и представлява израз на водената от държавата политика за изграждане и подкрепа на „здрави“ семейства, тъй като те са основните структурни и функционални единици на обществото.

1. Промени в семейните отношения от 1945 г. до приемането на първия СК (1968 г.)

Проследени са промените в семейните отношения и в курса на тяхната наказателноправна защита след политическите събития от 9-ти септември 1945 г. до приемането на първия СК (1968 г.). От извършените проучвания в раздела се открояват следните по-съществени моменти, които водят до промени и в наказателното законодателство – в този времеви период се поставя край на досегашните разбирания за подчинение на жената спрямо мъжа, за липсата ѝ на права като отделна личност и за схващането ѝ като вещ; установява се равенство в положението на родените извън брак деца с родените в брака. **Наредбата – закон за брака** поставя началото на гражданския брак като единствена валидна форма на брака³. Нещо повече, само законните съпрузи са носители на права и задължения, произтичащи от един законен брак. Тази постановка за пореден път показва нежеланието на законодателя да признае фактическото съпружеско съжителство като приравнен на брака институт по отношение семейноправните последици, които следват от един законен брак (чл. 1 от Наредбата).

Изследвани са законовите пречки за встъпване в брак⁴, наличието на които е въздигнато и в престъпление. Проследена е първата кодификация на семейноправната материя, но само по отношение на „личното и семейното право“ в **Закона за лицата и семейството от 1949 г.**⁵ (ЗЛС) и значението ѝ за наказателноправната защита на семейните отношения (въведена презумпция за произход; право на издръжка; права и задължения на членовете на едно семейство и др.).

2. Кодификация на семейноправната материя

³ Условието за встъпване в брак са посочени в чл.3 – напр. достиганата възраст (18 за мъжете и 17 за жените (по изключение – 17 и 16 годишни с разрешение на председателя на областния съд).

⁴ Желаетият да встъпи в брак страда от душевна болест, която е предпоставка за поставянето му под пълно запрещение; Ако същият страда от болест, която представлява опасност за здравето на другия съпруг или за бъдещото поколение, пр.епилепсия, кретенизъм, туберкулоза, венерически болести и хроничен алкохолизъм.

⁵ Обн.ДВ, бр.182 от 09.08.1949 г., поправка ДВ, бр.193 от 22.08.1949 г.

Архаичните правни норми, съблюдавани десетилетия наред, губят своята сила. Следва естествената кодификация на семейноправната материя и приемането на три семейни кодекса (СК) – през 1968 г., 1985 г. и сегашният от 2009-та година.

2.1. Семейните отношения според СК от 1968 г.

Въведено е понятието за „семейни отношения”, видове и правопораждащите ги факти (напр.родство, брак, осиновяване). Разгледани са основни постановки от семейното законодателство, които оказват влияние върху наказателното (напр.доброволност на брачни съюз; пречки за сключването на брак; правото на издръжка).

2.2. Семейните отношения според СК от 1985 г.

Характерно за всеки следващ СК е по-голямата свобода, която се дава на членовете на семейството, повечето права на индивида и равнопоставеността в интересите между различните субекти на семейното правоотношение. Постоянна е и тенденцията за разширяване на принципите и целите на СК. Въведени са и функции на семейството. Всички тези постановки са в основата на наказателноправните норми, защитаващи семейните отношения.

Разгледани са и случаите на възникващи семейни отношения при т.нар.”сурогатно майчинство”, донорство и ин-витро процедури по зачеване и какви казуси пораждат те за наказателното ни право.

2.3. Семейните отношения според сегашния СК (2009 г.)

2.3.1. Същински семейни отношения

Семейните отношения са изрично изброени в сегашния СК. Това са основаните на брак, произход, родство, сватовство, осиновяване. Освен тяхната същност и правни последици от наличието им, в тази точка е обърнато внимание и на значението им за наказателното право. В по-голямата си степен наказателното право борава с понятията, които семейното право въвежда.

Макар и обявени за семейни в СК, отношенията основани на осиновяване, не са признати като такива в редица състави на престъпления в НК, засягащи семейни отношения (напр.убийство на майка или баща).

2.3.2. Условно приравнени на семейните (несъщински семейни отношения)

Съществува група отношения (напр. фактическото съпружеско съжителство, настойничеството, приемното родителство), които макар и да не са породени от брак, произход или осиновяване, наподобяват семейните по съдържание, цели, права и

задължения на субектите по тях⁶. По подобие на семейните отношения, неспазването на тези права и задължения в редица случаи е въздигнато в престъпление.

Това са отношения, реализиращи се в „*семейство в широк смисъл*”⁷, тъй като според редица нормативни актове „*встъпването в брак не е единственият възможен начин за създаване на семейство*”⁸. Съществува възможност за фактически обособени семейства например между дете и лице, на което е възложено да полага грижи за същото – настойник, близък, приеман родител⁹.

Макар и непризнато от семейното законодателство¹⁰, наказателното легитимира фактическото съпружеско съжителство в чл. 93, т.31 от НК при престъпленията, извършени в условията на домашно насилие и в гл. 4 „*Престъпления срещу брака, семейството и младежта*” („*заживяване на съпружески начала*” – чл.190, чл.191 НК). Понятието се ползва и в ЗЗДН, който е в пряка връзка с чл. 93, т. 31 НК. Въпреки изричното му въвеждане в НК, в кодекса не се съдържа определение за същото. Това, че НК разширява обхвата на семейните отношения, регламентирани в СК, е логически, житейски и правно оправдано с оглед целите, които преследва наказателното законодателство. Ако откаже да признае тази форма на съпружеско съжителство, редица деяния няма да могат да бъдат инкриминирани по начина, по който са сега или изобщо няма да бъдат (напр.сключен унищожаване брак и носене на наказателна

⁶ „Семейният кодекс урежда семейните отношения, основани на брак, родство и осиновяване. Това са обществени отношения между физически лица, които семейното право регулира, превръщайки ги в правоотношения – обвързва страните по тях с определени права и задължения”, **Цанкова, Ц, Марков, Тодорова, Дечева** и др., „Семейният кодекс – приложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. Нормативен текст.”, изд. „Труд и право”, 2015 г., ISBN 978-954-608-222-0, с.21.

Фактическите семейни отношения, нерегулирани в СК, се срещат в други закони – напр.НК, ЗЗДН.

⁷ **Ненова, Л.**, Семейно право на Р България, трето преработено и допълнено издание, с.31.

⁸ Пак там, с.31.

⁹ Понятието „семейство” в контекста на тези актове обхваща и фактически създадените семейства – отношения, които не създават формална семейноправна връзка. Такива са налице: между детето и лицата, на които са възложени родителски функции (настойници, попечители, близки, приемно семейство); при фактическо съпружеско съжителство без брак; при фактическо упражняване на родителски функции без възлагане от компетентен орган.”, пак там.

¹⁰ Един от основните въпроси, поставени за решаване при приемането на сегадействащия СК’09 е регламентирането на фактическото съпружеско съжителство в него. Научните среди, обществеността и политиките са разделени в мнението си дали и по какъв начин трябва да бъде въведен в законодателството ни този институт и произтичащите от него семейноправни последици. Според М. Марков (преработено трето издание на учебника по СП на проф.Ненова) фактическото съпружеско съжителство е най-разпространената форма за създаване на семейство в наши дни. В тази връзка резонно е да се даде отговор на въпроса доколко липсата на законова уредба на същото отговаря на сегашните обществени и семейни порядки. Според част от спорещите фактическото съпружеско съжителство е факт, какъвто е произходът. И след като СК регламентира този факт, не би следвало да има пречка и факта на съжителството на съпружески начала да бъде официално регламентирано и скрепено с последиците на брака.

отговорност по чл.176, ал.1 НК). Има опасност пострадалите лица да останат без закрилата на наказателния закон (домашното насилие), тъй като закрилата включва и положителни задължения.

В заключение на тази глава може да се посочи, че семейните отношения са специфични граждански правоотношения между отделни физически лица, които възникват и се реализират с оглед на техни **правни качества – дете, съпруг, баба и др.** Семейното право урежда не изобщо гражданските правоотношения между тези субекти, а само тези, характеризиращи се с наличието на „семейна връзка”, възникнала в следствие на сключен брак, родство (по пряка; съребрена линия), осиновяване, както и условно приравнените на семейните - настойничество и попечителство. Именно тези „правни качества” на субекта на престъплението или на пострадалото лице са от значение за наказателното право, когато се говори за престъпления спрямо семейните отношения. В общия случай поради наличието на „семеиноправното качество” съществува принципната възможност лицето да извърши конкретния вид престъпно деяние, засягащо семейните отношения или да бъде предмет на такова.

Семейният кодекс създава **субективни права и задължения за свързаните чрез семейна връзка лица** – такива имат съпрузите един спрямо друг, такива са регламентирани и между децата и техните родители, между осиновители и осиновени и т.н. Част от тези права и задължения подлежат на защита и от наказателното ни законодателство, а високата степен на обществена опасност на отделни видове посегателства спрямо семейните отношения е отчетена от законодателя и тези посегателства са инкриминирани в НК.

Глава втора II. Защита на семейните отношения от престъпления против брака, семейството и младежта според наказателния кодекс от 1968 г.

В глава втора на дисертационния труд са разгледани същинските престъпления срещу семейните отношения, обособени в самостоятелната глава 4 на НК. Това са престъпления против брака и семейството, против гражданското състояние на лицата и против младежта. Анализът им е разделен в два раздела, следващи делението им в гл.4 на НК.

Голяма част от семеиноправните начала и принципи, застъпени в българските СК, получават своя наказателноправна защита. Тенденцията за ограничаване на кръга

от престъпни деяния, засягащи семейните отношения, е довела до съществуването в НК само на такива, с които държавата все още не успява да се справи и заличи.

§ 1. Наказателноправна защита на семейните отношения в брака и семейството

Разделът включва три точки. Първата разглежда наказателноправната защита на семейните отношения в брака, като разделя престъпленията на такива, свързани със самия процес по учредяване на брачното правоотношение и на престъпления при вече сключен граждански брак – т.нар. „двубрачие”.

Втората точка е посветена на престъпните деяния срещу семейството, а третата на наказателноправната защита на семейните отношения във връзка с гражданското състояние на лицата.

1. Наказателноправна защита на семейните отношения в брака

1.1. Престъпления, свързани с процеса по сключването на брака (чл. 176 – 178 НК)

В точката са анализирани престъпленията, свързани с процеса по бракосъчетаване. Първото от тях е в нормата на чл.177, ал.1 НК (**принудителен брак**). Множеството принудителни бракове през последните години налагат промени в състава, които са факт през 2019 г. и водят до по-добра наказателноправна защита на брачните отношения и на свободната воля за встъпване в такива. Ясно е отграничено престъпното от непростъпното мотивиране за сключване на брак, а изброяването на способите, чрез които може да се реализира деянието, конкретизират случаите на приложение на нормата.

Разгледана е и новата постановка в НК от 2019-та г. - **измамливото склоняване за преминаване на територията на чужда държава с цел сключване на брак** или заживяване на съпружески начала (чл.177, ал.3 и чл.190, ал.3 НК). Промените запълват налична празнота в наказателния ни кодекс, но систематичното място на разпоредбата на чл.190 НК *de lege ferenda* трябва да бъде в раздел „Престъпления срещу брака и семейството”, а не в раздел „Престъпления срещу младежта”, защото предметът на посегателство не е непълнолетно лице, за да представлява престъпление срещу младежта.

1.2. Престъпления при вече сключен брак (двубрачие)

В точката е анализиран съставът на двубрачието. То е деяние, което винаги е било отхвърляно от народните обичаи, християнската религия, след което и от

законодателството на страната ни, включително и наказателното. Това престъпление е въведено като такова още в наказателния закон от 1896 г.¹¹ и продължава да бъде налице и в сегашния (чл. 179 НК). Характеризира се със сключването на брак, следващ вече законно сключен такъв, като различни нормативни актове от Освобождението до наши дни регламентират кога един брак е „законен“¹². Интересен момент е, че наказателните разпоредби на НЗ от 1896 г. го инкриминират само по отношение на лицата, чиято религия го забранява (напр.християнството). Ако религията на бракосъчетаващите се позволява наличието на повече от един брак, на тези лица няма да бъде търсена наказателна отговорност (чл. 212 НЗ). Това неравно третиране на българските граждани е заличено в последващите два наказателни закони.

В първия ни наказателен закон заживяването във фактическо съпружеско съжителство при наличие на законен брак на един от фактическите съпрузи, е приравнено на двубрачието.

2. Престъпления против семейството

СК създава субективни права и задължения за свързаните чрез семейно отношение лица (за взаимност, съвместно живеене, грижа, уважение и др.). Нарушаването на някои от тях е въздигнато в престъпление срещу семейството, напр. **оставянето без надзор и родителски грижи на лице**, извършено от родител или настойник (чл.182, ал.1 НК), с което се създава опасност за здравето и развитието на детето. Основният проблем, който се открие при анализа на състава, е противоречивата съдебна практика по неговото прилагане. Едни съдебни състави считат, че ще бъде налице престъпление по чл.182, ал.1 НК и в случаите, когато родителят отсъства и друг полага грижи за тях (партньор, баба, дядо), докато според други, в тази хипотеза няма да е налице деянието по чл.182, ал.1 НК, тъй като децата са поверени на пълнолетно лице, което да се грижи за тях.

Широко разпространено е престъплението по чл.182, ал.2 НК (**неизпълнение на съдебно решение за упражняване на родителски права и лични отношения с детето**), от което най-тежката последица за потърпевшия родител и детето е т.нар.

¹¹ В НЗ от 1896 г. е поместена глава 13 „Многобрачие“, в която са посочени четири престъпни състава – чл.210 - „Който, при наличността на една законна женитба, която е още въ сила, сключи и друга, наказва се съ строг тъмничен затвор до пет години“; Квалифициран състав на същото престъпление с оглед начина на неговото извършване е предвиден в чл.211 на НЗ – „Който извърши многобрачие съ измама или лукавство“; чл.432 на гл.33-та „Престъпления по служба и по адвокатско звание“ е предвидена и наказателна отговорност за „духовно лице, което венчае лица, като знае, че един от тях извършва многобрачие“.

¹² Първоначално сключването на законния брак е подчинено на правилата в Екзархийския устав.

„родителско отчуждаване”. За да ограничи деянието през 2019-та година законодателят значително завишава наказанието за неговото извършване. Въпреки тези промени случаите на родителско отчуждаване не намаляват, което навежда на мисълта, че трябва да бъдат предвидени други мерки за ограничаването му – административни, наказателнопроцесуални, семейноправни.

Като пропуск на законодателя може да се отбележи липсата на престъпен състав в НК, който да очертава случаите на **противозаконно извеждане на дете извън територията на страната от един от неговите родители**. Деянието е често срещано, с висока степен на обществена опасност и освен права и интереси на изведеното дете, засяга и такива на родителя, който не е дал съгласие за това, поради което de lege ferenda се отправя предложение досегашната ал.3 на чл.182 НК да стане ал.4, а в ал.3 да се криминализира родителското отвличане - *„Родител, настойник, попечител или роднина, който незаконно изведе през границата на страната свое дете или дете, за което има задължение да се грижи или надзирава, се наказва с лишаване от свобода от 2 до 4 години”*. Следва обаче да съществува законова възможност за отпадане на наказателната отговорност на родителя, извел детето, ако се докаже, че това е направено с цел неговата защита и бягство от вредоносна среда, напр. живот в условията на домашно насилие.

Следващото престъпление срещу семейството, в което след анализ, се очерта необходимост от промяна, е в чл.182б НК – **даването на съгласието за продажба на дете, произхождащо от майката на детето**. Към настоящия момент субект на деянието може да бъде само лице, притежаващо качеството „майка”, бащата, дал съгласие за продажба на свое дете, не носи наказателна отговорност. Съдебната практика сочи редица случаи, при които именно бащата се съгласява детето да бъде продадено, поради което е целесъобразно de lege ferenda субект по чл.182б НК да бъде „родител” или „майка или баща”.

Като пропуск в НК може да се посочи липсата на наказателна отговорност за **майка, която дава съгласие за продажба на детето си още преди същото да е заченато** (т.нар. ”сурогатно майчинство”). Важен момент при този тип деяние е, че жената износва дете, заченато с чужд генетичен материал. Когато сурогатното майчинство се извършва срещу заплащане, получаването на някаква материална облага, то не се отличава като обществена опасност и противоречие с морала от деянията по чл.182б и чл.182, ал.3 НК, поради което de lege ferenda към нормата на чл.182б НК

следва да се добави ал.3, която да гласи, че *„Наказанието по ал. 1 се налага и на жена, която дава съгласие за износване и раждане на дете, заченато с чужд генетичен материал, с цел неговата продажба”*.

По отношение състава на чл.183, ал.1 НК (**неплащането на издръжка**) са направени редица изводи, които биха допринесли за по-доброто му разбиране от обществеността и специалистите по наказателно право – напр. умисълът по чл.183, ал.1 е налице, когато деецът е уведомен за решението на гражданския съд, с което е осъден да изплаща издръжка и не са налице обективни и непреодолими пречки, водещи до невъзможност за изпълнение. Липсата на трудова заетост сама по себе си не представлява обективна пречка за неизпълнение на задължението. Предоставянето на суми или подаръци от страна на дееца не заместват дължимата издръжка, освен ако това не е уговорено.

3. Наказателноправна защита на семейните отношения във връзка с гражданското състояние на лицата

В предшестващите НК наказателни закони наказателноправната защита на семейните отношения във връзка с гражданското състояние на лицата не е единна, престъпленията се срещат в различни глави/раздели из законите, най-вече при престъпленията срещу свободата на придвижване. Обединяването на различните престъпления, засягащи гражданското състояние на лицата, в една глава (гл.4) на НК, е правилно. Систематичното им място също, тъй като това са деяния, при които чрез засягане гражданското състояние на лицата, се засягат и семейните отношения, в които се намират тези лица, но с цел по-голяма прецизност и отчитане непосредствения обект на посегателство при тези престъпления, *de lege ferenda* в рамките на глава 4 могат да бъдат обособени в самостоятелен раздел – *„Престъпления против гражданското състояние на лицата”*.

При анализа на престъпленията срещу гражданското състояние се установи разминаване между обществената опасност и наказуемостта на деянията по чл.186 НК (**прибиране на подхвърлено или заблудено дете под 7 години**) и чл.185, ал.1 НК (**самоволно прибиране или задържане на дете, навършило 14 години**). С по-ниска обществена опасност, обусловена от по-високата възраст на предмета на посегателство, но едновременно с това с по-високо предвидено наказание е нормата на чл.185, ал.1 НК, поради което *de lege ferenda* наказанието по чл.186 НК следва да се завиши спрямо това по чл.185, ал.1 НК.

Проблем, свързан с разпоредбата на чл.184, ал.1 НК (**замяна, скриване или подхвърляне на малко дете, водеща до замяна или укриване на гражданското състояние на същото**) представляват случаите на “домашно раждане”, при които освен замяна или укриване на гражданското състояние на детето, може изобщо същото да се лиши от такава.

§ 2. Престъпления против младежта, засягащи семейните отношения

В раздела са разгледани само престъпленията срещу младежта, при които е налице и засегнато семейно отношение – от чл.190 НК до чл.192 НК.

При броя на престъпленията против младежта, засягащи семейните отношения, се наблюдава постоянно увеличаване през последните години, поради това през 2019-та г. са въведени промени. Разпоредбата на чл.190, ал.1 НК (**принуда за заживяване като съпруг с някого**) е прецизирана. По-добра наказателноправна защита е постигната чрез разширяване на кръга на престъпните субекти, визирани в разпоредбата и с отпадането на изискването за възраст на пострадалото лице, обуславяща наличието на престъпление по този състав. Промяна има и в чл.191, ал.1 НК – **отпада поощрението, изключващо наказателната отговорност на дееца, ако същият сключи брак с пострадалата девойка**. Най-често налаганото наказание по чл.191, ал.1 НК е „глоба”, с което се търси баланс между санкционирането на престъпното поведение на дееца и ненарушаването на правата и интересите на децата, родени в това съжителство и на пострадалата.

Глава трета III. Наказателноправна защита на семейните отношения от престъпления против личността

В гл.2 на НК се срещат редица състави на престъпления срещу личността, които засягат и съществуващо семейно отношение. В дисертационния труд са обособени в три големи групи – престъпления против живота и здравето, засягащи семейните отношения (убийство, телесна повреда, злепоставяне); престъпления против половата неприкосновеност и половия морал, засягащи семейните отношения (изнасилване и кръвосмешение) и престъпленията, извършени в условията на домашно насилие. Изтъкнати са пропуски на законодателя, противоречива съдебна практика и са направени предложения за подобряване на наказателната рамка. Направено е

разграничение между сходни престъпни състави, затрудняващи правоприлагащите органи в осъществяваната от тях дейност.

§ 1. Наказателноправна защита на семейните отношения от престъпления против живота и здравето

Този параграф се състои от три точки, във всяка от които са анализирани различни престъпления срещу личността, които като второстепенен обект засягат съществуващо семейно отношение между извършителя и пострадалото лице. Именно то в почти всички случаи се явява квалифициращо деянието обстоятелство и обуславя по-високо наказание (напр. убийство, телесна повреда).

1. Защита на семейните отношения от престъпления против живота

Един от проблемите, който се разкрива при анализ на тези деяние, е фактът, че за да е налице убийство или телесна повреда срещу майка и баща, пострадалите лица трябва да са биологични родители на извършителя, не и фактически такива – осиновители, припознали, втори баща/майка. Това важи и за случаите, когато родителят извършва престъпно посегателство срещу детето си. Според НК деянието ще се квалифицира по по-тежко наказуемия състав единствено ако е извършено спрямо рожден син или дъщеря на извършителя. Законодателят отчита **само наличната кръвна връзка между извършител и пострадал като такава, повишаваща обществената опасност на извършеното**, несъобразявайки емоционалната връзка, положените грижи и др. в отношенията между лицата в останалите случаи. Редица съдебни състави, а и настоящото изследване, споделят тезата, че са необходими законодателни промени, които да доведат до попадане под обхвата на посочените разпоредби и на случаите на фактическо родителство, поради което *de lege ferenda* в чл.116, ал.1, т.3 НК думите „майка и баща” да се заменят с „родител”.

Друг важен момент, който се открие при анализа на съдебната практика, е че макар и официално дадено лице да фигурира като биологичен родител на извършителя/пострадалия, няма да е налице някое от визираните престъпления, ако в процеса се докаже, че реално няма биологична връзка между пострадалия и дееца, независимо от фактическата такава, нейното съдържание и продължителност.

По отношение състава на чл.120 НК (**убийство на рожба по време или непосредствено след раждането**), когато убийството не е извършено от майката във време на раждането или непосредствено след него, не е налице привилегиrowаният

състав на чл.120 НК, а квалифицираният – по чл.116, ал.1, т.3 НК. По-леката наказуемост е обусловена от времетраенето на раждането, което от своя страна е причина за особеното психо-физическо състояние на майката. Съдебната практика е богата по отношение на случаи, за които са налице данни, че решението за убийство на детето, макар и извършено непосредствено след раждането, е взето преди неговото настъпване, което следва да изключва приложението на чл.120 НК, тъй като към момента на формиране на решение за убийството на новороденото, не е било налице особеното психологическо състояние, обусловено от факта на раждането. Най-честият способ за извършване и прикриване на убийството на новороденото е „домашното раждане“.

2. Наказателноправна защита на семейните отношения от престъплението „телесна повреда“

Направените изводи в тази точка са, че казаното за убийството от майка и баща или спрямо същите от рождени син или дъщеря, важи и при телесните повреди, извършващи се между посочените субекти. Отново основен критерий за квалифициране на извършеното по по-тежко наказуемия състав на телесната повреда (ТП), е наличието на кръвна, не и на фактическа връзка между извършителя и пострадалото лице. Същото важи и за останалите членове на семейството, които могат да бъдат извършители или пострадали от престъплението телесна повреда.

Сполучливо законодателно решение са промените в чл. 161 НК от 2019-та година, с които наказателното производство за престъпление по чл. 129 НК, извършено спрямо възходящ, низходящ, съпруг, брат или сестра, вече е от частно-публичен характер.

3. Наказателноправна защита на семейните отношения от злепоставяне (чл.137 и чл.138 НК)

При анализа на наказателноправната защита на семейните отношения от злепоставяне (чл.137 и чл.138 НК) и съдебната практика се откриват редица затруднения в квалифицирането на тези деяния. Най-големи трудности се наблюдават при разграничаването на съставите на чл.138 НК (**неоказване на помощ на лице, за което деецът е длъжен да се грижи и което се намира в опасност за живота си и няма възможност да се самопази поради малолетство, престарялост, болест или изобщо поради своята безпомощност, в случаите, когато е могъл да окаже помощ**) от чл.122 НК (**причиняване на смърт по непредпазливост чрез**

бездействие). В тази връзка следва да се отбележи, че zlepоставяне ще е налице, само когато не е настъпила смъртта на пострадалото лице. Съдебната практика обаче е противоречива. Някои състави на съда приемат, че винаги когато е настъпила смъртта на пострадалия, наказателна отговорност ще се ангажира за убийство, докато според други, ако смъртта не е настъпила чрез преки действия на длъжния да се грижи за починалия, тогава е налице zlepоставяне.

§ 2. Наказателноправна защита на семейните отношения от престъпления против половата неприкосновеност и половия морал

Разделът съдържа две точки – *1. Защита на семейните отношения при престъплението „изнасилване“ по чл. 152, ал. 1, т. 2 от НК* и *2. Защита при кръвосмешение по чл. 154 от НК*. И двете са разгледани в контекста на засягането на наличното семейно отношение между извършител/и и пострадалото лице.

Анализът на наказателноправната защита на семейните отношения от престъпления против половата неприкосновеност и половия морал също разкрива проблеми в правоприлагането на НК. По отношение изнасилването на „*низходяща сродница*” по чл.152, ал.2 НК едни съдебни състави приемат, че за да е налице този вид престъпно деяния, следва да е налице и биологична връзка между пострадалата и извършителя, независимо дали същата е обявена по съответния законов ред. Други състави обаче са на позицията, че макар и да съществува обективно, ако не е формално прогласена тази кръвна връзка, няма да е налице престъпление по чл.152, ал.2 НК. Тези дела следва да се решават по подобие на делата за убийства и телесни повреди – докаже ли се наличието на кръвната връзка между пострадалата и извършителя, деянието да бъде квалифицирано по чл.152, ал.2 НК, независимо дали същата е обявена по съответния законов ред.

Подобни случаи се наблюдават и при кръвосмешението. Определени състави на съда считат, че ако кръвната връзка между съизвършителите не е обявена официално, няма да е налице престъпление по чл.154 НК. Това е в противоречие с медицинската и житейската логика, които са в основата на инкриминирането на деянието. Именно фактичката среща между „общата кръв” е общественоопасното деяние, и тази обществена опасност не зависи от официално прогласеното или не семейно отношение, а от реалното наличие на такава.

§ 3. Наказателноправна защита на семейните отношения от престъпления, извършени в условията на домашно насилие

Разделът съдържа 6 точки, във всяка от които е анализиран отделен въпрос (проблем). Обяснено е домашното насилие като явление и като основание за предоставяне на защита по специалния закон за защита от домашното насилие и като квалифициращо обстоятелство в контекста на извършено тежко престъпление срещу личността. Изяснени са различни понятия като това за „домашното насилие” по ЗЗДН и по чл.93, т.31 НК и „интимната връзка” в ЗЗДН. Посочени са установени проблеми, следващи от промените в ЗЗДН и НК през 2023-та година, както и възможните решения за тях.

1. Същност на понятието „домашно насилие” по закона за защита от домашно насилие

Изяснено е понятието за „домашно насилие”, което ползва специалният закон и причините, поради които същото не е възприето в НК. Изяснена е концепцията за домашното насилие като социално явление, както и пресечната точка между ЗЗДН и НК, а именно фактът на извършеното престъпно посегателство в „условията на домашно насилие”.

Важно е да се отбележи, че производството за издаване на заповед за защита по ЗЗДН не изключва гражданска, административнонаказателна и наказателна отговорност (чл.1, ал.3 – ЗЗДН), напротив – в редица случаи я допълва. Специфичното за производството по оказване на защита по ЗЗДН е, че **този специален закон осигурява защита, която не може да бъде осигурена от наказателния процес.** Докато НК санкционира извършителя за осъщественото от него престъпление, то с производството за защитата по ЗЗДН се ограничават права на извършителя, с което се цели предотвратяване на възможността същият да извърши нов акт на домашно насилие спрямо пострадалото лице (извеждане от общото жилище; забрана за доближаване на пострадалото лице). Мерките по ЗЗДН не представляват наказания.

2. Проблеми, свързани с разширяването на кръга от субекти, които могат да търсят защита по специалния закон

Анализирана е промяната на концепцията за домашното насилие, наложена с измененията от 2023-та година и са изтъкнати доводи против прекомерното разширяване на субектите, които могат да се ползват от специалната закрила на ЗЗДН.

Дадени са предложения за промени в състави на НК с цел по-добра защита на определени категории лица (напр.интимни партньори).

3. *Особености на понятието „интимна връзка” по ЗЗДН*

В тази точка е изяснено понятието „интимна връзка” и отделните му елементи. Изтъкнати са проблемите и евентуалните злоупотреби в правоприлагането, до които същото може да доведе; трудната му доказуемост и са дадени конкретни предложения за корекции.

4. *Защо „интимната връзка” не следва да се въведе в НК?*

В тази точка са посочени причините, поради които въвеждането на „интимната връзка” в НК ще доведе до повече проблеми, отколкото добри решения и ще е в противоречие с логиката на цялата наказателноправна защита в сферата на семейните отношения. Аргументът, че ако „интимната връзка” не бъде въведена в чл.93, т.31 НК, много лица не биха получили наказателноправна защита за извършено спрямо тях престъпно посегателство, е несъстоятелен¹³. По време на обсъждането на промените от 2023-та година в ЗЗДН и в НК, касаещи домашното насилие, многократно се изтъква, че много престъпления се извършват от интимен партньор, а не от съпруг или лице, с което пострадалият живее в общо домакинство и тази категория пострадали трябва да бъде защитена¹⁴. Необходимостта от по-тежка наказуемост в такава хипотеза може да бъде задоволена не като постоянно се разширява кръгът от пострадали от домашно насилие субекти, а като в определени състави на престъпленията срещу личността, бъде въведено квалифициращо обстоятелство, че престъплението е извършено от „*настоящ или бивш интимен партньор*”, по подобие на „*престъплението е извършено от длъжностно лице, от майка*” и т.н.

Недоумение буди законодателното решение да не се наказва по-тежко убийството на майка или баща от осиновеното им дете, например, но квалифициращо обстоятелство в НК да бъде посегателството спрямо личността на интимен партньор.

¹³ Изказване на г-жа **Пенка Богданова** (прокуратура на Р България) по време на заседание на Комисията по правни въпроси, на която се обсъждат промени в ЗЗДН и НК от 3 август 2023-та година, <https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/3202/steno/7482> .

¹⁴ Изказване на **Надежда Йорданова** при обсъждане на ЗЗДН и НК “ Точната статистика показва, че всъщност това е необходимо, тогава когато в работната група в Министерството на правосъдието преди повече от година работеше по темата се изискаха данни от МВР, които показаха, че през 2021 г. четири жени и четири мъже са станали жертва на убийство или на тежка телесна повреда довела до смърт, причинени от интимния им партньор. През 2020 г. четири жени са били жертва на такива престъпления. През 2019 г. двама мъже и една жена. Аз казвам това не, за да смесваме режима на наказателната отговорност, това което обсъждахме преди това, а да посоча, че в случаите, когато партньорите се намират в интимна връзка без да живеят заедно те имат нужда жертвата да получи закрила”.

5. Анализ на квалифициращото обстоятелство „престъпление, извършено в условията на домашно насилие“ по чл. 93, т. 31 от НК

Точката съдържа три подточки, всяка от които дава отговор на различни въпроси – каква е същността на „домашното насилие“ според НК, защо изискването за „системност“ на домашното насилие до 2023-та година беше пречка за ефективност на нормата на чл.93, т.31 НК и до какви проблеми доведоха промените във визираната разпоредба през 2023-та година.

5.1. Понятието „домашно насилие“ според Наказателния кодекс на Република България

Анализът на квалифициращото обстоятелство „престъпление, извършено в условията на домашно насилие“ по чл. 93, т. 31 от НК, сочи че домашното насилие не е вид самостоятелно престъпление, а е отегчаващо отговорността обстоятелство в редица състави на престъпления срещу личността, при които най-често може да се прояви и да благоприятства тяхното извършване. Начинът на въвеждане на „домашното насилие“ в НК е правилен, тъй като няма как да бъдат инкриминирани всичките му форми на проявление. Домашното насилие не може да бъде и самостоятелно престъпление в НК, тъй като не всичките му форми могат да бъдат инкриминирани.

5.2. Проблеми, свързани с изискването за „системност“ до промените от 2023-та г.

Проблем, който съпътстваше чл.93, т.31 НК до промените от 2023-та година, а именно изискването за системност на актовете на домашно насилие преди извършването на престъплението срещу личността, и на практика в редица от случаите обезсмисляше съществуването на това обстоятелство в НК, бе преодолян, което само по себе си е добро и необходимо законодателно решение.

5.3. Затруднения след промените от 2023 г.

Начинът, по който бе променена разпоредбата на чл.93, т.31 НК, обаче не е сполучлив и противоречи на предлаганите промени по отношение системността на домашното насилие. Вече наличната обстановка на домашно насилие не е от значение, достатъчно е да има определена връзка между извършител и пострадад, за да се квалифицира деянието като такова, извършено в условията на домашно насилие. Нещо повече – не само, че домашното насилие вече не е „обстановка“, а се явява и способ за извършване на престъплението срещу личността, в контекста на което се изследва. Изводът, до който се стигна в настоящия труд е, че домашното насилие не следва да се

въвежда в НК като способ за извършване на престъплението, а като обстановка, довела до извършване на същото. „Системността“ не трябва да е налице в чл.93, т.31 НК, но разпоредбата в сегашния ѝ вид трябва да се промени и *de lege ferenda* думите „*ако е извършено чрез*“ да се заменят с „*ако е предшествано от упражнено*“; „*ако е предшествано от акт на*“ или „*ако е предшествано поне веднъж от*“.

б. Престъпления, извършени в условията на домашно насилие

В точката са посочени престъпленията срещу личността по НК, при които извършването им в „условията на домашно насилие“ води до по-тежка наказуемост на деянието. Основният проблем, който се очерта при анализа на тези деяния, са промените в чл.93, т.31 НК от 2023-та година и въвеждането на „домашното насилие“ като способ за извършване на престъплението срещу личността, а не като обстановка, способствала същото.

Убийството, телесната повреда, отвличането и принудата ще бъдат извършени в условията на домашно насилие, ако са извършени чрез акт на насилие (физическо, психическо, сексуално) или чрез „*поставяне в икономическа зависимост, принудително ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права*“. Това са все деяния, които в своето съдържание включват някакъв вид насилие, независимо от неговия интензитет. Самите визирани престъпления няма как да бъдат други, освен насилнически, те винаги се извършват при упражняване на някакъв вид насилие спрямо пострадалото лице. Сегашната формулировка на чл.93, т.31 от НК е безсмислена, нелогична и проблемна. Следва да бъде коригирана, тъй като въвежда домашното насилие като способ за извършване на престъплението, който способ се явява определен насилнически акт, който от своя страна фигурира като елемент от състава на престъплението.

б.1. Престъпното следене, извършено в условията на домашно насилие по чл. 144а, ал. 3 от НК

На самостоятелен анализ е подложено престъплението по чл.144а, ал.3 НК, тъй като то е ново за НК, а съдебната практика по него е противоречива. Именно приложението на състава се явява най-големият проблем за правоприлагащите органи.

Към настоящия момент съдебната практика разкрива два основни проблема, свързани с приложението на чл.144а НК – **за съставомерността на деянието** с оглед времевия обхват на отделните актове на следене, когато наказателното производство е образувано след влизане на разпоредбата в сила, но актове на следене са реализирани

преди този период и **относно естеството на самите актове** – кои от тях съдът приема като „заплашителни” и кои не.

В заключение може да се посочи, че престъпното следене, извършено в условията на домашно насилие по чл.144а, ал.3 НК и въвеждането на квалифициращото обстоятелство в съставите на други престъпления срещу личността е най-съществената разлика между сегашният НК и предходните НЗ. Към настоящия момент НК не само, че обръща особено внимание на престъпните деяния, извършени в условията на домашно насилие, а и значително повишава наказателната отговорност на дееца в тези случаи. Промяната на държавната и обществената търпимост към тежките прояви на домашно насилие сочи прогреса на обществото ни и стремежа за борба с тези посегателства. Важно е да се отбележи обаче, че промените от 2023-та година, бяха приети прибързано, а текстовете в НК и ЗЗДН, в които са отразени, разкриват редица проблеми в последващото им правоприлагане, най-големият от които е напълно променената концепция за домашното насилие като трайна обстановка, която се явява предпоставката за извършване на престъпление срещу личността.

Прекомерното разширяване на кръга от субекти, между които може да се реализира домашното насилие, е и в противоречие с устойчивата тенденция за ограничаване въвеждането в НК на семейно отношение, като отегчаващо или понижаващо отговорността обстоятелство. Въпреки това по отношение на основните престъпни деяния срещу личността, засягащи и семейноправната сфера, е налице приемственост в наказателноправната политика на страната, отразена в трите ни наказателни закони. Многообразието от деяния срещу личността в НК, засягащи семейните отношения, може да се обясни със значимостта на семейството за българското общество, обусловена от религиозни, морални и исторически моменти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Семейните отношения са едни от най-деликатните обществени отношения, тъй като се характеризират с богата палитра от емоции, обич, привързаност и грижа, а едновременно с това засягат всеки член от обществото. Това прави изграждането на

наказателноправната им защита сложен процес, който следва да се подчинява на човешката еволюция, българските семейни ценности и морални устои.

В обобщение може да се посочи, че наказателноправната политика на страната ни в защитата на семейните отношения е адекватна, последователна, добре структурирана и отговаряща на настъпвалите през годините промени в разбиранията за семейните отношения, за правата и задълженията, произтичащи от тях. Редица текстове са подобрени през последните няколко години, въведени са и нови състави (напр.чл.177, ал.1 НК, чл. 190, ал.3 НК), докато други следва да бъдат прецизирани (напр.чл.116, ал.1, т.3 НК, чл.182б НК, чл.186 и чл.185, ал.1 НК), за да отговарят на тежестта на извършеното престъпление и да бъдат подчинени на цялостната логика на системата на НК.

Честотата и видът на извършените деяния в голяма част от случаите не се дължи на липси в наказателния кодекс, а на липса на добро възпитание на децата, липса на обществени ценности и търпимост към извършването на нарушения и престъпления, засягащи семейните отношения. Ефективната борба с престъпните деяния в семейноправната сфера започва от семейството. НК е призван да се намеси, когато липсва самосъзнание, интелектуално и духовно развитие на личността в семейството, което естествено води и до накърняване на съществуващи семейни отношения. Въпреки това е налице и необходимост от въвеждането на нови състави на престъпления (напр. родителското отвличане; сурогатното майчинство срещу заплащане). Основните препоръки и забележки към законодателя са по отношение на приемането на промени, касаещи всеки член от обществото ни, които са извършени прибързано, без необходимия анализ и обсъждане, напр. през 2023-та г. при престъпленията, извършени в условията на домашно насилие.

IV. НАУЧНИ ПРИНОСИ

Дисертационният труд прави опит за всеобхватно изследване на наказателноправната защита на семейните отношения според НК, включително в

контекста на Европейското законодателство и отправените ни препоръки за промени в областта на защитата на семейните отношения.

Като интердисциплинарен, той изучава задълбочено, в тяхната логическа обусловеност нормите на семейното и на наказателното ни законодателство, което дава възможност за предлагане на балансирано решение за промени в НК – въвеждането на нови състави на престъпления и прецизиране на съществуващи такива.

Темата е с богат теоретичен принос за наказателноправната наука, тъй като са изяснени редица понятия от семейното ни законодателство, възприети в НК. Направен е сравнителен анализ на развитието на семейните отношения и семейното законодателство. Това от своя страна спомага за разбирането на наказателноправната политика в сферата на защитата на семейните отношения в периода от Освобождението до наши дни. Хронологично е проследена системата на престъпленията със семеен елемент и е извършен задълбочен анализ на наказателноправната защита на семейните отношения по сегашния НК. Това позволи да се открият сполучливите законодателни решения, текстовете в НК, които имат нужда от корекции и празнотите, които трябва да бъдат запълнени чрез въвеждането на нови състави на престъпления. Анализът на престъпленията, засягащи семейните отношения, доведе до конкретни предложения за подобряване на нормативната уредба, откритите множество проблемни моменти и разграничаването на близки по състав престъпни посегателства, биха били от полза за изучаващите и практикуващи наказателно право лица.

Налице е и съществен практико-приложен принос с оглед установената противоречива съдебна практика по множество състави на престъпления, засягащи семейните отношения. Посочени са престъпните състави, при които са налице затруднения в правната квалификация и е изяснено кога е налице престъпление от съответния вид. Всичко това може да бъде от полза на занимаващите се с наказателно право субекти – адвокати, прокурори, съдии.

Направени са и конкретни предложения *de lege ferenda*, които биха допринесли за изграждането на по-добра наказателноправна защита на семейните отношения.

Предложения DE LEGE FERENDA:

1. Систематичното място на разпоредбата на чл.190 НК да бъде в раздел *„Престъпления срещу брака и семейството“*, а не в раздел *„Престъпления срещу*

младежта”, защото предметът на посегателство не е непълнолетно лице, за да представлява престъпление срещу младежта;

2. Досегашната ал.3 на чл.182 НК да стане ал.4, а в ал.3 да се криминализира родителското отвличане - *„Родител, настойник, попечител или роднина, който незаконно изведе през границата на страната свое дете или дете, за което има задължение да се грижи или надзирава, се наказва с лишаване от свобода от 2 до 4 години”*;

3. Направено е предложение да се разшири кръгът на престъпните субекти по чл.182б НК (даването на съгласието за продажба на дете, произхождащо от майката на детето) и *„лице от женски пол”* да бъде заменено от *„родител”* или *„майка или баща”*;

4. Към нормата на чл.182б НК следва да се добави ал.3, която да гласи, че *„Наказанието по ал. 1 се налага и на жена, която дава съгласие за износване и раждане на дете, заченато с чужд генетичен материал, с цел неговата продажба”* (инкриминиране на комерсиалната форма на сурогатното майчинство);

5. По отношение наказателноправната защита на семейните отношения във връзка с гражданското състояние на лицата с цел по-голяма прецизност и отчитане непосредствения обект на посегателство при тези престъпления, *de lege ferenda* в рамките на глава 4 могат да бъдат обособени в самостоятелен раздел – *„Престъпления против гражданското състояние на лицата”*;

6. Наказанието по чл.186 НК да се завиши спрямо това по чл.185, ал.1 НК;

7. В чл.116, ал.1, т.3 думите *„майка и баща”* да се заменят с *„родител”*, а от състава да отпадне *„рожден/а”* по отношение на сина и дъщерята - *„ За убийство на родител, както и на син или дъщеря”*.

8. Направено е предложение за промяна на пострадалото лице по чл.131, ал.1, т.3 и същото от *„майка или баща”* да бъде коригирано на *„родител”*.

9. Направено е предложение разпоредбата на чл. 93, т. 31 НК да се измени, както следва: думите *„ако е извършено чрез”* да се заменят с *„ако е предшествано от упражнено”*; *„ако е предшествано от акт на”* или *„ако е предшествано поне веднъж от”*.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Петрова, Й. Наказателноправна защита от престъпления, извършени в условията на домашно насилие. Сборник с доклади от научна конференция на НБУ и БАК „Приложната криминология в България”, София, 2022 г. ISBN/ISSN 978-619-202-775-9, с.291 - 304;
2. Петрова, Й. Взаимодействие между институциите при престъпления, извършени в условията на домашно насилие. В: Сборник с доклади „Взаимодействие между институциите при решаване на случаи на домашно насилие”, Русенски университет, Изд.Плевен „Медиатех”, 2023, ISBN 978-619-207-287-2, с.132 - 142;
3. Петрова, Й. Принудата по чл.177, ал.1 от НК. Публикувана в списание ПРАВОСЪДИЕ И ПРАВА НА ЧОВЕКА, JUSTICE & HUMAN RIGHTS, Брой 2/2023 ISSN 2815-4657, с.76 – 87;
4. Петрова, Й. Противозаконното извеждане на дете извън територията на страната според НК, Бюлетин на факултет „Полиция” на Академия на МВР, бр.15/2024 г., (качена на сайта на АМВР, под печат). ISSN 2683-0957 (online) и ISSN 1312-6679 (print).

SOUTHWEST UNIVERSITY “NEOFIT RILSKI”–

BLAGOEVGRAD

FACULTY OF LAW AND HISTORY

DEPARTMENT OF PUBLIC LAW

YOANA IVOVA PETROVA

**CRIMINAL LAW DEFENCE OF FAMILY
RELATIONS**

AUTHOR’S ABSTRACT

of a dissertation for acquisition of a “Doctor” educational and scientific degree
in higher education 3.”Social, economic and legal sciences”, in professional
field 3.6. Law, Criminal law

scientific supervisor:

ass.prof., doctor Nadezhda Krusteva

Blagoevgrad

2024 г.

The dissertation work was discussed and proposed for defense at a meeting of the Department of “Public law” at the Faculty of law and history of the Neofit Rilski University on 25.10.2024.

The author is a PhD student at the Department of “Public law studies” at the PIF of the Neofit Rilski University.

The defense of the dissertation before the Scientific jury will be held on 20.12.2024 at 11 h at Neofit Rilski University at a meeting of the Scientific jury. The defense materials are available to those interested at the Secretary of the Department of “Public law”.

I. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION

The issue of criminal protection of the family relations has always been relevant, as it concerns every single individual of society. Nowadays, in view of the large number of criminal encroachments against them and the ineffective judicial and sanctioning activity, the need of a thorough study of the existing normative texts and the possibility of their improvement are essential for society and the law.

Next, the topicality of the problem also follows from the fact that there is no contemporary, comprehensive and independent study of the issue in Bulgarian criminal law science. The main studies are by prof. Lyutov (1976), prof. Hinova (1995) and prof. Mihaylov (2003), but despite their serious theoretical contribution, they no longer correspond to the dynamic changes in family relations and do not are examined in the context of European legislation and the recommendations of various European Union (EU) bodies for changes to our criminal law relating to crimes against family relations. The various aspects of the problem should be examined in unity, in their interrelationship, conditioning and dependence.

Undoubtedly, our country is developing positively in criminal law protection of family relations¹, but the actions taken are not enough to ensure an effective one that meets the spirit of the times and the needs of society.

Recent years have been marked by a constant increase in crimes in this area.² The issue is on the “agenda” and is widely discussed both by experts in criminal law and by a number of non – governmental organizations, state institutions and citizens.

Regarding family relations, there has always been the problem of their adequate protection. The family sphere is a complex combination of emotional, moral, economic and legal aspects. This should be taken into account when building the overall concept of their criminal protection.

¹ A good example is the consideration of domestic violence as a qualifying circumstance; changes in art.177, par.1 and par.3 of Criminal Code; the changes in art.190, par.3 of the Criminal code.

² Report “Investigation of violence against children in Bulgaria”, coram international, commissioned by Unicef (on early marriages), p.18; <https://www.unicef.org/bulgaria/media/10236/file>; <https://www.24chasa.bg/bulgaria/article/14213691>; <https://www.svobodnaevropa.bg/a/domashno-nasilie-2022/32535556.html>; https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2023/05/08/4477304_izvurshiteli_i_jertvi_nad_4_hil_deca_v_bulgariia_sa/; <https://www.segabg.com/category-education/frapirashto-vsyako-vtoro-bulgarsko-dete-e-prezhiviyalo-nasilie>; <https://news.bg/crime/osadiha-43-litsa-za-sazhitelstvo-s-maloletni-i-nepalnoletni-v-kazanlak.html>; <https://news.bg/society/blizo-25-ot-rannite-brakove-i-razhdaniya-sa-v-obshtina-sliven.html> and e.t.

It should also be consistent with the folk psychology of the Bulgarians, the collective family values that the Bulgarian people profess, but also with the achievements of developed and civilized societies. The main problem for the legislator is how the state can successfully protect these delicate relations and at the same time achieve a balanced “intervention” of the judicial authorities in them.

The topic is current, and because it affects essential theoretical and practical problems, especially in the context of the changes in the Criminal Code from 2019 and 2023. Many of these problems are unexplored in their entirety. In this regard, the judicial practice related to this type of acts has been established, studied and analyzed, and an attempt has been made to answer the question of how successful the texts are, and how far the prescribed punishments are appropriate.

The **object** of the study are family relations and those conditionally equated to them – their nature, development and criminal protection over the years. The outlined object makes the topic interdisciplinary, which enables a multi-layered, comprehensive and unified study of the problem. This, in turn, leads to his correct understanding and offering balanced and effective solutions to improve our criminal legislation in the area of protection of family relations.

The **subject** of the dissertation research is primarily the criminal law protection of family relations under the current Criminal Code – which encroachments on these relations are declared criminal and what are the prescribed punishments for their commission. To what extent is the current protection effective and adequate to the dynamic changes in this sphere of public life.

The actual crimes against family relations under ch.4 of the special part of the Criminal code are investigated in the dissertation work – “*Crimes against marriage, family and youth*”; also other crimes, outside ch.4, which affect family relations and crimes committed “*in conditions of domestic violence*”. Successful legislative decisions are indicated, as well as gaps and unspecified texts in the criminal law, which should be reviewed and changed.

The **main goal** of the present work is to carry out a thorough and comprehensive analysis of the existing criminal protection of family relations, especially after the changes of 2019 and 2023, as well as to make proposals for changes in the current criminal legislation in the field of protection of family relations, with a view to improving its effectiveness and complying with the social changes that have occurred in these relations.

To achieve this goal, the dissertation research sets the following **tasks**: clarification of the nature and development of family relations over the years; a comprehensive study of the concept of the criminal defense; in-depth analysis of the existing legislation in this sphere of public life, of the judicial practice in cases where there are damaged family relations in order to establish contradictions and problems in law enforcement, as well as the effectiveness of the imposed penalties; examining the crimes committed in the conditions of domestic violence and subjecting to a critical analysis the introduction of this qualifying circumstance in our criminal legislation, a comparison of the criminal law with the Law on Protection from Domestic Violence (LPDV) and pointing out particular attention to the adopted changes in the special law in the year 2023; the borrowing of good practices from EU law in the field of criminal protection of family relations. The last task is a critical analysis of the entire exposition and the giving of specific proposals for improving the existing legal framework regarding the protection of family relations.

The **methodology** used in the dissertation includes general logical methods such as analysis, synthesis, induction, deduction, systematic interpretation, as well as special methods such as the historical and comparative legal analysis of the Bulgarian legislator's understanding of which relationships are family and how they are protected from criminal encroachments; research of Bulgarian and European literature on the researched theme; analysis of judicial practice.

II. SCOPE AND STRUCTURE OF THE DISERTATION

The dissertation consists 225 pages. The bibliography contains a total of 261 information resources – the Cyrillic literature used contains 44 titles, the Latin sources are 17. There are 58 Internet sources, and 38 normative acts (Bulgarian and European legislation). There are 101 studied and used judicial acts (from Bulgarian and European law).

501 footnotes are made. The dissertation consists of an introduction, three chapters and a conclusion.

III. CONTENTS OF THE DISSERTATION

Introduction

In the introduction of the dissertation, the reasons for the relevance of the topic are indicated. The object, the subject, the objectives of the research and the tasks through which they are realized are outlined. The methods used in conducting the research are indicated.

Chapter I. Concept of family relations and their development

The chapter examines the concept of family relations from the years immediately before the Liberation of our country from Turkish slavery to the present day. It is clarified which family relationships are “real” and which are “conditionally equated to such” (non-real), how they have changed over the years and the reasons for this, what is their content and which actions against family relationships are considered criminal in different periods of development. For the purposes of the dissertation research, the study of family relations and the changes related to them are divided into three periods – from antiquity to the Liberation; from Liberation to 1945 and from 1945 to the present day.

The point of contact between family law and criminal law is indicated, namely the fact of a committed crime that affects an existing family relationship.

§ 1. Nature and development of family relations in Bulgaria until Liberation

1. Family relations until Liberation

In this point, family relations are analyzed according to the norms of Bulgarian customary law – which are accepted by Bulgarians as such; what are the rights and obligations of persons bound by family relations (item 1.2. “*Nature and content of family relations according to Bulgarian customary law*”); what are the organizational structures within which family relations unfold (item 1.1. “*Organizational forms of family relations*”). It is explained why acts that are nowadays declared criminal in relation to family relations, in that period were considered traditional and leading to the preservation of the family. The role of morality, religion and life as sources of criminal law norms in the sphere of protection of family relations is clarified.

§ 2. Family relations from the Liberation to 1945

This section focuses on our post-liberation legislation (family and criminal) in the field of family relations and the influence of custom and the church on the same. The identification of the concept of "family relations" and the changes that occur in the same have been followed - for example, the deletion of the organizational forms of the family as legally significant ones, outside of the individual family; the gradual legal regulation of all relationships defined as family; the wresting of control over family relations from the church and giving it to the state and the courts; the change in morals and social relations, which also led to changes in legislation; limiting the circle of relationships that are defined as family (eg "godfather", guardianship).

The influence of the traditional concepts of rights and obligations of persons bound by a family relationship on the criminal law policy of the country in this sphere of public life (e.g. in relation to physical and mental abuse in the family, incest, polygamy, adultery) and the societal drive to preserve the family "at all costs", ignoring the rights and freedoms of its individual members have been analyzed.

§ 3. Family relations from 1945 to the present day

This period is marked by the codification of family law matters. It is no longer scattered among various legal acts, but is unified and represents the state-led policy of building and supporting "healthy" families, as they are the main structural and functional units of society.

1. Changes in family relations from 1945 to the adoption of the first Family Code (FC) - 1968

The changes in family relations and in the course of their criminal protection after the political events from September 9, 1945 to the adoption of the first CC (1968) are traced. From the studies carried out in the section, the following more significant moments stand out, which lead to changes in the criminal legislation as well - in this time period, the previous understandings of a woman's subordination to a man, her lack of rights as a separate person and the perception of her as a thing; equality is established in the situation of children born out of wedlock with those born in wedlock. The Ordinance - Law on Marriage establishes civil marriage as the only valid form of marriage³. Moreover, only legal spouses are the

³ The conditions for getting married are specified in Article 3 - e.g. the age reached (18 for men and 17 for women (exceptionally – 17 and 16 years old with the permission of the president of the regional court).

bearers of rights and obligations arising from a legal marriage. This arrangement once again shows the reluctance of the legislator to recognize de facto conjugal cohabitation as an institution equal to marriage in terms of the family law consequences that follow from a legal marriage (Article 1 of the Ordinance).

The legal obstacles to entering into marriage have been investigated⁴, the presence of which has been raised to a crime. The first codification of family law matter was traced, but only in relation to "personal and family law" in the Persons and Family Act of 1949 (PFA)⁵ and its significance for the criminal protection of family relations (presumption of origin introduced; right to maintenance ; rights and obligations of the members of a family, etc.).

2. Codification of family law matter

Archaic legal norms, observed for decades, are losing their force. This was followed by the natural codification of family law matters and the adoption of three Family Codes (CC) - in 1968, 1985 and the current one in 2009.

2.1. Family relations according to the FC of 1968

The concept of "family relations", types and the facts giving rise to them (e.g. kinship, marriage, adoption) were introduced. Basic provisions of the family legislation, which have an impact on the criminal law (eg voluntariness of the marriage union; obstacles to the conclusion of marriage; the right to alimony) are examined.

2.2. Family relations according to the FC of 1985

Characteristic of each subsequent SC is the greater freedom given to family members, most rights of the individual and equality of interests between the various subjects of the family legal relationship. The tendency to expand the principles and goals of the SC is also constant. Family features have also been introduced. All these statements are the basis of the criminal law norms protecting family relations.

The cases of family relationships arising in so-called surrogate motherhood, donation and in vitro fertilization procedures and what cases they give rise to in our criminal law are also examined.

2.3. Family relations according to the current FC of 2009

2.3.1. Real family relationships

⁴ The person wishing to enter into marriage suffers from a mental illness, which is a prerequisite for placing him under complete prohibition; If the same one suffers from an illness that poses a danger to the health of the other spouse or to the future generation, eg epilepsy, cretinism, tuberculosis, venereal diseases and chronic alcoholism.

⁵ Published in the State Gazette (SG), number 182 from 09.08.1949, edited SG, number 193 from 22.08.1949.

Family relations are explicitly listed in the current CC. These are those based on marriage, descent, kinship, matchmaking, adoption. In addition to their essence and legal consequences of their presence, this point also draws attention to their importance for criminal law. For the most part, criminal law deals with the concepts that family law introduces.

Although declared as family in the SC, relationships based on adoption are not recognized as such in a number of compositions of crimes in the NK, affecting family relationships (eg murder of mother or father).

2.3.2. *Conditionally equated to family (non-genuine family relationships)*

There is a group of relationships (e.g. de facto conjugal cohabitation, guardianship, adoptive parentage) which, although not arising from marriage, descent or adoption, resemble family relationships in content, purposes, rights and obligations of the subjects under them⁶. Similar to family relations, failure to observe these rights and obligations is in many cases made a crime.

These are relationships realized in a "*family in a broad sense*", since according to a number of legal acts "*marriage is not the only possible way to create a family*"⁷. There is a possibility of de facto separate families, for example, between a child and a person entrusted with the care of the same - guardian, relative, adoptive parent.⁸

Although not recognized by family law⁹, criminal law legitimizes de facto conjugal cohabitation in Art. 93, item 31 of the Criminal Code for crimes committed in the context of

⁶ "The Family Code regulates family relations based on marriage, consanguinity and adoption. These are public relations between natural persons, which family law regulates, turning them into legal relations - it binds the parties to them with certain rights and obligations", **Tsankova, C., Markov, Todorova, Decheva**, "Family Code – how to apply. Law enforcement issues. Analysis of judicial practice. Normative text", 2015, ISBN 978-954-608-222-0, p.21.

⁷ **Nenova, L.** Family law of Bulgaria, third revised and augmented edition, p.31

⁸ The concept of "family" in the context of these acts also covers actually created families - relationships that do not create a formal family law relationship. These exist: between the child and the persons assigned parental functions (guardians, guardians, relatives, foster family); in de facto conjugal cohabitation without marriage; in the actual exercise of parental functions without assignment by a competent authority.", *ibid.*

⁹ One of the main issues to be resolved upon the adoption of the current SC'09 is the regulation of de facto conjugal cohabitation in it. Scientific circles, the public and politicians are divided in their opinion on whether and in what way this institute and the resulting family law consequences should be introduced into our legislation. According to M. Markov (revised third edition of the SP textbook by Prof. Nenova), de facto conjugal cohabitation is the most widespread form of family creation these days. In this regard, it is reasonable to give an answer to the question of how far the lack of legal regulation of the same corresponds to the current social and family orders. According to some of the disputants, de facto conjugal cohabitation is a fact, as is origin. And after the SC regulates this fact, there should be no obstacle to the fact of cohabitation on a conjugal basis being officially regulated and attached to the consequences of marriage.

domestic violence and in ch. 4 "*Crimes against marriage, family and youth*" ("*revival of conjugal principles*" - art. 190, art. 191 of the Criminal Code). The concept is also used in the Civil Code, which is directly related to Art. 93, item 31 of the Civil Code. Despite its explicit introduction in the Civil Code, the code does not contain a definition of the same. The fact that the Criminal Code expands the scope of family relations regulated in the Criminal Code is logical, practical and legally justified in view of the goals pursued by the criminal legislation. If he refuses to recognize this form of conjugal cohabitation, a number of acts will not be able to be criminalized in the way they are now or will not be criminalized at all (e.g. concluded a voidable marriage and bear criminal liability under Art. 176, para. 1 of the Criminal Code). There is a danger that the injured persons will remain without the protection of the criminal law (domestic violence), since the protection also includes positive obligations.

In conclusion of this chapter, it can be stated that family relations are specific civil legal relations between individual natural persons, which arise and are realized in view of their legal qualities - child, spouse, grandmother, etc. Family law does not regulate the civil legal relations between these subjects at all, but only those characterized by the presence of a "family relationship" that arose as a result of a marriage, kinship (by direct; silver line), adoption, as well as those conditionally equated to family - guardianship and guardianship. It is these "legal qualities" of the subject of the crime or of the injured person that are important for criminal law when talking about crimes against family relations. In the general case, due to the presence of the "family law quality", there is the principle possibility that the person will commit the specific type of criminal act affecting family relations or be the subject of such.

The Family Code creates subjective rights and obligations for the persons connected by a family relationship - these are what spouses have towards each other, these are also regulated between children and their parents, between adoptive parents and adopted children, etc. Some of these rights and obligations are also subject to protection by our criminal legislation, and the high degree of public danger of certain types of encroachments on family relations has been taken into account by the legislator and these encroachments are criminalized in the Criminal Code.

Chapter II. Protection of family relationships from offenses against marriage, the family and youth under the Criminal Code 1968

In the second chapter of the dissertation, the actual crimes against family relations, identified in the independent chapter 4 of the Criminal Code, are examined. These are crimes against marriage and the family, against the civil status of individuals and against youth. Their analysis is divided into three points, following their division in chapter 4 of the Criminal Code

A large part of the family law principles and principles advocated in the Bulgarian SC receive their criminal protection. The tendency to limit the circle of criminal acts affecting family relations has led to the existence in the NK only of those that the state has not yet managed to deal with and erase.

§ 1. Criminal law protection of family relations in marriage and family

The section includes three points. The first examines the criminal law protection of family relations in marriage, dividing the crimes into those related to the process of establishing the marital relationship itself and crimes in case of already concluded civil marriage - the so-called. "bigamy".

The second point is devoted to criminal acts against the family, and the third to the criminal law protection of family relations in relation to the civil status of individuals.

1. Criminal law protection of family relations in marriage

1.1. Crimes related to the marriage process (Art. 176 – 178 of the Criminal Code)

Crimes related to the marriage process are analyzed in the point. The first of them is in the norm of art. 177, paragraph 1 of the Criminal Code (forced marriage). The large number of forced marriages in recent years necessitated changes in the composition, which are a fact in 2019 and lead to better criminal law protection of marital relations and of the free will to enter into such. A clear distinction is made between the criminal and the non-criminal motivations for entering into a marriage, and the enumeration of the means by which the act can be carried out specify the cases of application of the norm.

The new provision in the Criminal Code from 2019 was also examined - the fraudulent persuasion to cross the territory of a foreign country in order to enter into a marriage or maintain conjugal relations (art. 177, par. 3 and art. 190, par. 3 of the Criminal Code). The changes fill an existing void in our criminal code, but the systematic place of the provision of Art. 190 of the Criminal Code de lege ferenda should be in the section "*Crimes*

against marriage and the family" and not in the section "*Crimes against youth*", because the subject of the offense is not is a minor to constitute an offense against youth.

1.2. Crimes in case of a marriage already concluded (bigamy).

The composition of bigamy is analyzed in the point. It is an act that has always been rejected by folk customs, the Christian religion, and then by the legislation of our country, including the criminal one. This crime was introduced as such in the criminal law of 1896¹⁰ and continues to be present in the current one (Article 179 of the Criminal Code). It is characterized by the conclusion of a marriage following an already legally concluded one, as various legal acts from the Liberation to the present day regulate when a marriage is "legal"¹¹.

An interesting point is that the penal provisions of the 1896 CC criminalized it only in relation to persons whose religion forbids it (eg Christianity). If the religion of the people marrying allows more than one marriage, these persons will not be held criminally liable (Article 212 of the Criminal Code). This unequal treatment of Bulgarian citizens was erased in the subsequent two criminal laws.

In our first criminal law, living in de facto conjugal cohabitation in the presence of a legal marriage of one of the de facto spouses is equated to bigamy.

2. Crimes against family

Family Code creates subjective rights and obligations for persons related by family relations (reciprocity, cohabitation, care, respect, etc.). Violation of some of these has been elevated to a crime against the family, e.g. leaving a person without supervision and parental care, committed by a parent or guardian (art. 182, para. 1 of the Criminal Code), which creates a danger to the child's health and development. The main problem that stood out during the analysis of the composition is the conflicting case law on its application. Some courts consider that there will be a crime under Article 182, paragraph 1 of the Criminal Code also in cases where the parent is absent and someone else takes care of them (partner, grandmother, grandfather), while according to others, in this hypothesis it will not be the act

¹⁰ Chapter 13 "Polygamy" was included in the Criminal Code of 1896, in which four criminal elements are specified - art. 210 - "*Whoever, with the availability of one legal marriage, which is still in force, also enters into another, shall be punished with severe imprisonment for up to five years*"; A qualified composition of the same crime in view of the manner of its commission is provided for in Article 211 of the Criminal Code - "*Whoever commits polygamy with fraud or cunning*"; Article 432 of Chapter 33 "*Crimes in office and in the capacity of attorney*" also provides for criminal liability for "*a cleric who marries persons, knowing that one of them commits polygamy*".

¹¹ Initially, the conclusion of a legal marriage is subject to the rules in the Exarchial Statute.

under Art. 182, Para. 1 of the Criminal Code is present, since the children are entrusted to an adult to take care of them.

The crime under Article 182, Paragraph 2 of the Criminal Code (failure to comply with a court decision for the exercise of parental rights and personal relations with the child) is widespread, of which the most serious consequence for the affected parent and the child is the so-called "parental alienation". In order to limit the act in 2019, the legislator significantly increased the penalty for its commission. Despite these changes, the cases of parental alienation do not decrease, which suggests that other measures should be provided to limit it - administrative, criminal procedural, family law.

As an omission of the legislator, the absence of a criminal composition in the Criminal Code, which outlines the cases of illegal removal of a child outside the territory of the country by one of his parents, can be noted. The act is common, with a high degree of public danger and, in addition to the rights and interests of the removed child, it also affects those of the parent who did not consent to it, which is why *de lege ferenda* is proposed in the previous paragraph 3 of Article 182 of Criminal Code to become paragraph 4, and paragraph 3 to criminalize parental abduction - "*A parent, guardian, custodian or relative who illegally takes his child or a child for whom he has an obligation to care or supervise across the country's border shall be punished with imprisonment from 2 to 4 years*". However, there should be a legal possibility to waive the criminal liability of the parent who removed the child, if it is proven that this was done for the purpose of his protection and escape from a harmful environment, e.g. living in conditions of domestic violence.

The next crime against the family, in which, after analysis, a need for change emerged, is in Article 182b of the Criminal Code - giving consent to the sale of a child originating from the child's mother. At the present moment, the subject of the act can only be a person possessing the quality of "*mother*", the father, who has given consent to the sale of his child, is not criminally liable. Judicial practice points to a number of cases in which it is the father who agrees to the child being sold, which is why it is expedient for the *de lege ferenda* subject under Art. 182b of the Criminal Code to be "*parent*" or "*mother or father*".

The lack of criminal liability for a mother who consents to the sale of her child even before it is conceived (so-called "surrogate motherhood") can be cited as an omission in the Criminal Code. An important point in this type of act is that the woman wears out a child conceived with foreign genetic material. When surrogacy is carried out against payment, the receipt of some material benefit, it is not distinguished as a public danger and a contradiction

with morality from the acts under Art. 182b and Art. 182, para. 3 of the Criminal Code, therefore de lege ferenda to the norm of Art. 182b of the Criminal Code, paragraph 3 should be added, which states that "*The punishment under paragraph 1 is also imposed on a woman who consents to wear and give birth to a child, conceived with foreign genetic material, for the purpose of its sale*".

Regarding the composition of Art. 183, Par. 1 of the Criminal Code (non-payment of alimony), a number of conclusions have been drawn that would contribute to its better understanding by the public and specialists in criminal law - e.g. the intent under Art. 183, para. 1 is present when the perpetrator is notified of the decision of the civil court by which he is sentenced to pay alimony and there are no objective and insurmountable obstacles leading to the impossibility of implementation. Lack of employment in itself does not constitute an objective obstacle for non-fulfilment of the obligation. The provision of sums or gifts by the perpetrator do not replace the alimony due, unless otherwise agreed.

3. Criminal law protection of family relations in connection with the civil status of persons

In the previous Criminal Code criminal laws, the criminal law protection of family relations in relation to the civil status of persons is not uniform, the crimes are found in different chapters/sections throughout the laws, mostly in the crimes against the freedom of movement. The unification of the various crimes affecting the civil status of persons in one chapter (chapter 4) of the Criminal Code is correct. Their systematic place also, since these are acts in which by affecting the civil status of the persons, the family relationships in which these persons are also affected, but for the purpose of greater precision and consideration of the immediate object of assault in these crimes, de lege ferenda within chapter 4 can be separated into a separate section - "*Crimes against the civil status of persons*".

In the analysis of the crimes against civil status, a discrepancy was found between the public danger and the criminality of the acts under Art. 186 of the Criminal Code (taking in a neglected or lost child under 7 years of age) and Art. 185, paragraph 1 of the Criminal Code (arbitrarily taking or detaining a child, turned 14). With a lower public danger, determined by the older age of the object of assault, but at the same time with a higher prescribed punishment is the norm of art. 185, paragraph 1 of the Criminal Code, therefore de lege ferenda the punishment under art. 186 should be increased according to Art. 185, paragraph 1 of the Criminal Code.

A problem related to the provision of Art. 184, para. 1 of the Criminal Code (replacement, hiding or concealment of a small child, leading to replacement or concealment of the civil status of the same) are the cases of "home birth", in which, in addition to replacement or concealment of the civil status of the child, the same may be deprived of such at all.

§ 2. Offenses against youth affecting family relationships

The section examines only the crimes against the youth, in which a family relationship is present and affected - from Art. 190 of the Criminal Code to Art. 192 of the Criminal Code.

There has been a steady increase in the number of crimes against youth affecting family relationships in recent years, therefore changes have been introduced in 2019. The provision of Art. 190, para. 1 of the Criminal Code (compulsion to live as a spouse with someone) has been clarified. Better criminal protection has been achieved by expanding the range of criminal entities referred to in the provision and by dropping the age requirement of the injured person, which determines the existence of a crime under this composition. There is also a change in art. 191, paragraph 1 of the Criminal Code - the incentive excluding the criminal liability of the perpetrator, if he marries the injured girl, is removed. The most frequently imposed punishment under Art. 191, para. 1 of the Criminal Code is a "fine", with which a balance is sought between sanctioning the criminal behavior of the perpetrator and not violating the rights and interests of the children born in this cohabitation and of the victim.

Chapter III. Criminal protection of family relations from crimes against the person

Chapter 2 of the Criminal Code contains a number of offenses against the person, which also affect an existing family relationship. In the dissertation, they are divided into three large groups - crimes against life and health, affecting family relations (murder, bodily harm, abuse); crimes against sexual integrity and sexual morality affecting family relations (rape and incest) and crimes committed in the context of domestic violence. Shortcomings of the legislator, conflicting judicial practice are highlighted and proposals are made to improve the criminal framework. A distinction was made between similar criminal groups, hindering the law enforcement authorities in their activities.

§ 1. Criminal protection of family relations from crimes against life and health

This paragraph consists of three points, in each of which different crimes against the person are analyzed, which, as a secondary object, affect an existing family relationship between the perpetrator and the victim. It is this in almost all cases that is a qualifying circumstance for the act and determines a higher punishment (eg murder, bodily injury).

1. Protection of family relationships from crimes against life

One of the problems that is revealed when analyzing these acts is the fact that in order for there to be murder or bodily injury against a mother and father, the injured persons must be the perpetrator's biological parents, not de facto parents - adoptive parents, acquaintances, second father/mother. This also applies to cases where a parent commits a criminal offense against their child. According to the Criminal Code, the act will qualify under the more severe punishment only if it was committed against the perpetrator's own son or daughter. The legislator considers only the available blood relationship between the perpetrator and the victim as such, increasing the public danger of what was done, not taking into account the emotional connection, the care taken, etc. in the relations between the persons in the other cases. A number of judicial panels, as well as the present study, share the thesis that legislative changes are necessary to bring the cases of de facto parentage under the scope of the mentioned provisions, which is why de lege ferenda in Art. 116, par. 1, p .3 Criminal Code to replace the words "*mother and father*" with "*parent*".

Another important point that stood out during the analysis of the judicial practice is that even if a person is officially listed as the biological parent of the perpetrator/victim, there will be no crime if it is proven in the trial that there is no real biological relationship between the victim and the perpetrator, regardless of the factual one, its content and duration.

Regarding the composition of Article 120 of the Criminal Code (killing a child during or immediately after birth), when the murder was not committed by the mother at the time of childbirth or immediately after it, the privileged composition of Article 120 of the Criminal Code is not present, but the qualified - under Art. 116, paragraph 1, item 3 of the Criminal Code. The lighter punishment is determined by the duration of childbirth, which in turn is the cause of the special psycho-physical condition of the mother. The judicial practice is rich in cases for which there is evidence that the decision to kill the child, although made immediately after birth, was made before its occurrence, which should exclude the application of Article 120 of the Criminal Code, since at the moment of forming a decision to kill the

newborn, was not there is the special psychological state conditioned by the fact of birth. The most common way to commit and cover up infanticide is "home birth."

1. Criminal law protection of family relations from the crime of "bodily injury"

The conclusions drawn in this point are that what has been said about the murder by a mother and father or in relation to the same by a born son or daughter, also applies to the bodily injuries carried out between the named subjects. Again, the main criterion for qualifying the offense committed under the heavier punishable offense of bodily harm is the existence of a blood relationship, not a physical relationship, between the perpetrator and the injured person. The same applies to other family members who may be perpetrators or victims of the crime of bodily harm.

A successful legislative solution is the changes in Art. 161 of the Criminal Code of 2019, with which the criminal proceedings for a crime under Art. 129 Criminal Code committed against an ascendant, descendent, spouse, brother or sister is already of a private-public nature.

1. Criminal law protection of family relations from abuse (art. 137 and art. 138 of the Criminal Code)

When analyzing the criminal law protection of family relations from abuse (Art. 137 and Art. 138 of the Criminal Code) and the judicial practice, a number of difficulties are found in the qualification of these acts. The greatest difficulties are observed when distinguishing the components of Art. 138 of the Criminal Code (failure to provide assistance to a person for whom the perpetrator is obliged to take care and who is in danger for his life and has no possibility of self-preservation due to minors, old age, illness or in general due to his helplessness, in cases where he could have provided help) from Art. 122 of the Criminal Code (causing death by negligence through inaction). In this connection, it should be noted that ill-treatment will be present only when the victim's death has not occurred. However, the case law is contradictory. Some bodies of the court hold that whenever the death of the victim has occurred, criminal liability will be committed for murder, while others hold that if the death did not occur through the direct actions of the person obliged to care for the deceased, then there is negligence. Difficulties in practice are also observed when distinguishing between Article 138 of the Criminal Code and Article 122 of the Criminal Code (causing death through carelessness).

§ 2. Criminal protection of family relations from crimes against sexual integrity and sexual morality

The section contains two points - 1. *Protection of family relations in the crime of "rape" under Art. 152, para. 1, item 2 of the Criminal Code* and 2. *Protection in case of incest under Art. 154 of the Criminal Code*. Both are considered in the context of affecting the existing family relationship between the perpetrator/s and the victim.

Analysis of the criminal protection of family relations from crimes against sexual integrity and sexual morality also reveals problems in the enforcement of the Criminal Code. Regarding the rape of a "*descendant relative*" under Art. 152, para. 2 of the Criminal Code, some court panels accept that in order for this type of criminal act to be present, there should also be a biological relationship between the victim and the perpetrator, regardless of whether the same is declared under the relevant legal order. However, other bodies are of the position that, even if it exists objectively, if this blood relationship is not formally declared, there will not be a crime under Article 152, Paragraph 2 of the Criminal Code. These cases should be decided similarly to the cases of murder and bodily harm - if the existence of a blood relationship between the victim and the perpetrator is proven, the act should be qualified under Art. 152, para. 2 of the Criminal Code, regardless of whether it is declared under the relevant law row

Similar cases are observed in incest. Certain panels of the court consider that if the blood relationship between the co-perpetrators is not officially declared, there will be no crime under Art. 154 of the Criminal Code. This is contrary to the medical and life logic that underlies the criminalization of the act. It is the actual meeting between the "common blood" that is the socially dangerous act, and this public danger does not depend on the officially declared or not family relationship, but on the actual presence of such.

§ 3. Criminal law protection of family relations from crimes committed in the conditions of domestic violence

The section contains 6 points, in each of which a separate question (problem) is analyzed. Domestic violence is explained as a phenomenon and as a basis for granting protection under the special law on protection from domestic violence and as a qualifying circumstance in the context of a serious crime committed against the person. Various concepts have been clarified, such as that of "domestic violence" under the Criminal Code and under Art. 93, item 31 of the Criminal Code and "intimate relationship" in the Domestic Violence

Protection Act. Identified problems resulting from the changes in the Domestic Violence Protection Act and the Criminal Code in 2023 are indicated, as well as the possible solutions for them.

1. Essence of the concept of "domestic violence" under the law on protection from domestic violence

The concept of "domestic violence" used by the special law and the reasons why it was not adopted in the Criminal Code have been clarified. The concept of domestic violence as a social phenomenon has been clarified, as well as the point of intersection between the Law on protection from domestic violence and the Criminal Code, namely the fact of the criminal offense committed in the "conditions of domestic violence".

It is important to note that the proceedings for the issuance of a protection order under the Law on protection from domestic violence do not exclude civil, administrative and criminal liability (art. 1, para. 3), on the contrary - in a number of cases it complements it. What is specific about the protection proceedings under the Law on protection from domestic violence is that this special law provides protection that cannot be provided by the criminal process. While the Criminal Code sanctions the perpetrator for the crime committed by him, the proceedings for the protection under the Law on protection from domestic violence (LPDV) limit the rights of the perpetrator, which aims to prevent the possibility of him committing a new act of domestic violence against the victim (removal from the shared residence; restraining order of the injured person). Measures under the LPDV do not constitute penalties.

2. Problems related to the expansion of the range of entities that can seek protection under the special law

The change in the concept of domestic violence, imposed by the amendments of 2023, is analyzed and arguments against the excessive expansion of the entities that can benefit from the special protection of the LPDV are presented. Proposals have been made for changes in the composition of the Criminal Code in order to better protect certain categories of persons (e.g. intimate partners).

3. Peculiarities of the concept of "intimate relationship" under the LPDV

This point explains the concept of "intimate relationship" and its individual elements. The problems and possible abuses in law enforcement, to which the same can lead, are highlighted; its difficult provability and concrete suggestions for corrections are given.

4. *Why should the "intimate relationship" not be introduced in the NC?*

In this point, the reasons why the introduction of the "intimate relationship" in the Criminal Code will lead to more problems than good solutions and will be contrary to the logic of the entire criminal law protection in the sphere of family relations. The argument that if the "intimate relationship" is not introduced in Article 93, item 31 of the Criminal Code, many persons would not receive criminal protection for criminal assault committed against them, is untenable¹². During the discussion of the changes from 2023 in the LPDV and in the Criminal Code concerning domestic violence, it was repeatedly pointed out that many crimes are committed by an intimate partner, and not by a spouse or a person with whom the victim lives in a common household, and this category of victims must be protected¹³.

The need for heavier punishment in such a hypothesis can be satisfied not by constantly expanding the circle of victims of domestic violence, but by introducing in certain compositions of the crimes against the person, a qualifying circumstance that the crime was committed by a "*current or former intimate partner*", similar to "*the crime was committed by an official, by a mother*", etc.

The legislative decision not to punish more severely the murder of a mother or father by their adopted child, for example, but a qualifying circumstance in the Criminal Code to be the violation of the personality of an intimate partner is puzzling.

5. *Analysis of the qualifying circumstance "crime committed in the context of domestic violence" under Art. 93, item 31 of the Criminal Code*

The item contains three sub-items, each of which answers different questions - what is the essence of "domestic violence" according to the Criminal Code, why the requirement for "systematic" of domestic violence until 2023 was an obstacle to the effectiveness of the norm of Article 93, item 31 of the Criminal Code and what problems did the changes in the targeted provision lead to in 2023.

¹² Speech by Mrs. Penka Bogdanova (Prosecutor's Office of the Republic of Bulgaria) during a meeting of the Committee on Legal Affairs, at which changes in the LPDV and the Criminal Code from August 3, 2023 are discussed, <https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/3202/steno/7482>.

¹³ Nadezhda Yordanova's statement during the discussion of the LPDV and the Criminal Code "*The exact statistics show that in fact this is necessary, then when the working group at the Ministry of Justice worked on the topic more than a year ago, they requested data from the Ministry of the Interior, which showed that in 2021 four women and four men were victims of murder or grievous bodily harm caused by their intimate partner. In 2020 four women were victims of such crimes. In 2019 two men and one woman. I say this not to confuse the regime of criminal liability, what we discussed before, but to point out that in cases where partners are in an intimate relationship without living together, they need the victim to receive protection*".

5.1. The concept of "domestic violence" according to the Criminal Code of the Republic of Bulgaria

The analysis of the qualifying circumstance "crime committed in the context of domestic violence" under Art. 93, item 31 of the Criminal Code, indicates that domestic violence is not a type of independent crime, but is an aggravating circumstance in a number of compositions of crimes against the person, in which it can most often manifest itself and favor their commission. The way of introducing "domestic violence" in the Criminal Code is correct, since there is no way to criminalize all forms of its manifestation. Domestic violence cannot be an independent crime in Criminal Code, as not all its forms can be criminalized.

5.2. Issues related to the "systematic" requirement until the 2023 changes

A problem that accompanied art. 93, item 31 of the Criminal Code until the changes of 2023, namely the requirement for systematic acts of domestic violence before the crime against the person was committed, and in practice in a number of cases made the existence of this circumstance meaningless in Criminal Code, was overcome, which in itself is a good and necessary legislative decision.

5.3. Difficulties after the 2023 changes

However, the way in which the provision of Article 93, Item 31 of the Criminal Code was changed is not successful and contradicts the proposed changes regarding the systemic nature of domestic violence. The already existing situation of domestic violence is not important, it is enough that there is a certain relationship between the perpetrator and the victim in order to qualify the act as one committed in the conditions of domestic violence. Moreover, not only is domestic violence no longer a "circumstance", it is also a means of committing the crime against the person in the context of which it is being investigated. The conclusion reached in the present work is that domestic violence should not be introduced in the Criminal Code as a means of committing the crime, but as a situation that led to the commission of the same. "Systematicity" should not be present in Art. 93, item 31 of the Criminal Code, but the provision in its current form should be changed and *de lege ferenda* the words "if it is carried out through" should be replaced with "if it is preceded by exercise" ; "if preceded by an act of" or "if preceded at least once by".

6. Crimes committed in the conditions of domestic violence

The point specifies the crimes against the person under the Criminal Code, where their commission in the "conditions of domestic violence" leads to a more severe punishment for the act. The main problem that emerged during the analysis of these acts are the changes in

Art. 93, item 31 of the Criminal Code from 2023 and the introduction of "domestic violence" as a means of committing the crime against the person, and not as a situation that contributed the same.

Murder, bodily harm, abduction and coercion will be committed in the context of domestic violence if they are committed by an act of violence (physical, mental, sexual) or by "*placing in economic dependence, forced restriction of personal life, personal freedom and personal rights*". These are all acts that in their content include some kind of violence, regardless of its intensity. The referred crimes cannot be any other than violent, they are always committed when some kind of violence is used against the injured person. The current wording of Article 93, item 31 of the Criminal Code is meaningless, illogical and problematic. It should be corrected, as it introduces domestic violence as a means of committing the crime, which means a certain violent act, which in turn appears as an element of the composition of the crime.

6.1. The criminal surveillance carried out in the conditions of domestic violence under Art. 144a, para. 3 of the Criminal Code

The crime under Article 144a, Paragraph 3 of the Criminal Code is subject to independent analysis, as it is new for the Criminal Code, and the judicial practice on it is contradictory. It is the application of the composition that appears to be the biggest problem for law enforcement authorities.

Currently, the judicial practice reveals two main problems related to the application of Art. 144a of the Criminal Code - about the proportionality of the act in view of the time scope of the separate acts of surveillance, when the criminal proceedings were initiated after the entry into force of the provision, but acts of surveillance are realized before this period and about the nature of the acts themselves - which of them the court accepts as "threatening" and which not.

In conclusion, it can be stated that the criminal surveillance carried out in the conditions of domestic violence under Art. 144a, paragraph 3 of the Criminal Code and the introduction of the qualifying circumstance in the composition of other crimes against the person is the most significant difference between the current Criminal Code and the previous Criminal Codes. Currently, the Criminal Code not only pays particular attention to criminal acts committed in the context of domestic violence, but also significantly increases the criminal liability of the perpetrator in these cases. The change in the state and public tolerance towards severe manifestations of domestic violence points to the progress of our society and

the aspiration to fight against these encroachments. It is important to note, however, that the changes of 2023 were adopted hastily, and the texts in the Criminal Code and LPDV, in which they are reflected, reveal a number of problems in their subsequent law enforcement, the biggest of which is the completely changed concept of the home violence as a permanent situation, which is the prerequisite for committing a crime against the person.

The excessive expansion of the circle of subjects between which domestic violence can be realized is also contrary to the persistent tendency to limit the introduction of family relations in the Criminal Code as an aggravating or lowering of responsibility circumstance. However, with regard to the main criminal acts against the person, affecting the family law sphere as well, there is continuity in the criminal law policy of the country, reflected in our three criminal laws. The variety of acts against the person in Criminal Code, affecting family relations, can be explained by the importance of the family for the Bulgarian society, determined by religious, moral and historical moments.

CONCLUSION

Family relationships are one of the most delicate social relationships, as they are characterized by a rich palette of emotions, love, affection and care, and at the same time affect every member of society. This makes the construction of their criminal protection a complex process, which should be subject to human evolution, Bulgarian family values and moral principles.

In summary, it can be stated that the criminal law policy of our country in the protection of family relations is adequate, consistent, well structured and responding to the changes that have occurred over the years in the understanding of family relations, the rights and obligations arising from them. A number of texts have been improved over the last few years, and new compositions have been introduced (e.g. art. 177, para. 1 of the Criminal Code, art. 190, para. 3 of the Criminal Code), while others should be specified (e.g. art. 116, para. .1, item 3 of the Criminal Code, art. 182b of the Criminal Code, art. 186 and art. 185, paragraph 1 of the Criminal Code), to meet the burden of the committed crime and to be subordinated to the overall logic of the Criminal Code system.

The frequency and type of committed acts in most cases is not due to deficiencies in the criminal code, but to a lack of good upbringing of children, a lack of public values and tolerance for the commission of violations and crimes affecting family relations. However, there is also a need to introduce new types of crimes (eg parental abduction; paid surrogacy).

The main recommendations and remarks to the legislator are regarding the adoption of changes affecting every member of our society, which were carried out hastily, without the necessary analysis and discussion, e.g. in 2023 in crimes committed in the context of domestic violence.

IV. SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS

The dissertation attempts a comprehensive study of the criminal protection of family relations according to the Criminal Code, including in the context of European legislation and our recommendations for changes in the field of protection of family relations.

As an interdisciplinary person, he studies in depth, in their logical conditioning, the norms of our family and criminal legislation, which makes it possible to offer balanced solutions for changes in the Criminal Code - the introduction of new compositions of crimes and refinement of existing ones.

The topic has a rich theoretical contribution to criminal law science, as a number of concepts from our family legislation, adopted in the Criminal Code, have been clarified. A comparative analysis of the development of family relations and family legislation was made. This, in turn, helps to understand the criminal law policy in the sphere of the protection of family relations in the period from the Liberation to the present day. The system of crimes with a family element has been traced chronologically and a thorough analysis of the criminal protection of family relations under the current Criminal Code has been carried out. This made it possible to highlight the successful legislative decisions, the texts in the Criminal Code that need corrections and the gaps that need to be filled by the introduction of new offenses. The analysis of the crimes affecting family relations led to specific proposals for improving the regulatory framework, the many problematic moments discovered and the differentiation of similar criminal offenses would be useful for those studying and practicing criminal law.

There is also a significant practical-applied contribution in view of the conflicting jurisprudence established on numerous compositions of crimes affecting family relations. The criminal structures in which there are difficulties in the legal qualification are indicated and it is clarified when a crime of the corresponding type is present. All of this can be of benefit to subjects dealing with criminal law - lawyers, prosecutors, judges.

Specific proposals de lege ferenda have also been made, which would contribute to the construction of better criminal law protection of family relations.

Proposals DE LEGE FERENDA:

1. The systematic place of the provision of Art. 190 of the Criminal Code should be in the section "*Crimes against marriage and the family*" and not in the section "*Crimes against youth*", because the object of assault is not a minor to constitute a crime against youth;

2. The previous paragraph 3 of Art. 182 of the Criminal Code should become paragraph 4, and paragraph 3 should criminalize parental abduction - "*A parent, guardian, trustee or relative who illegally takes his child or a child for whom there is obligation to care or supervise, is punishable by imprisonment from 2 to 4 years*";

3. A proposal was made to expand the range of criminal subjects under Article 182b of the Criminal Code (giving consent to the sale of a child originating from the child's mother) and to replace "*female person*" with "*parent*" or "*mother or father*";

4. Paragraph 3 should be added to the norm of Art. 182b of the Criminal Code, which should state that "*The punishment under para. 1 is also imposed on a woman who consents to wear and give birth to a child conceived with foreign genetic material, for the purpose of its sale*" (criminalization of the commercial form of surrogacy);

5. With regard to the criminal law protection of family relations in relation to the civil status of persons, in order to be more precise and take into account the immediate object of attack in these crimes, de lege ferenda within chapter 4 can be separated into a separate section - "*Crimes against the civil state of persons*";

6. The punishment under Article 186 of the Criminal Code should be increased compared to that under Article 185, Paragraph 1 of the Criminal Code;

7. In art. 116, paragraph 1, item 3, the words "*mother and father*" should be replaced by "*parent*", and "*birth*" should be dropped from the composition in relation to the son and daughter - "*For killing a parent, as and to a son or daughter*";

8. A proposal has been made to change the injured person under Article 131, Paragraph 1, Item 3 and that the same be corrected from "*mother or father*" to "*parent*";

9. A proposal was made the provision of art. 93, item 31 of the Criminal Code to be amended as follows: the words "*if it was carried out through*" to be replaced by "*if it was preceded by exercise*"; "*if preceded by an act of*" or "*if preceded at least once by*".

V. DISSERTATION RELATED PUBLICATIONS

1. Petrova, Y. Criminal protection from crimes committed in the conditions of domestic violence. Published in a collection of reports from a scientific conference of the NBU and BAC "Applied Criminology in Bulgaria" (Sofia, October 14-15, 2021), ISBN/ISSN 978-619-202-775-9, p.291-304;
2. Petrova, Y. Interaction between institutions in the case of crimes committed in the context of domestic violence. In: Collection of reports "Interaction between institutions in solving cases of domestic violence", University of Ruse, publishing house Pleven "Mediateh", 2023, ISBN 978-619-207-287-2, p.132 – 142;
3. Petrova, Y. Петрова, Й. The coercion under Art. 177, paragraph 1 of the Criminal Code. Published in JUSTICE AND HUMAN RIGHTS magazine, Number 2/2023 ISSN 2815-4657, p.76 – стр.87;
4. Petrova, Y. The illegal removal of a child outside the territory of the country according to the Criminal Code, Bulletin of the "Police" Faculty of the Academy of the Ministry of the Interior, No. 15/2024, (uploaded on the AMVR website, under seal. ISSN 2683-0957 (online) and ISSN 1312-6679 (print).